

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbil Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

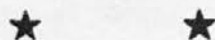
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbil Kristan*

Manager: *Louis Zorko*



Usebina

KJE JE VARNOST?	197
IVAN JONTEZ: MOJA BOLEZEN	202
ANTON DEBELJAK: MILAN VUKASOVIĆ	204
FLU!	206
IVAN JONTEZ:	
SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU	209
INDIJA	212
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	217
TOPLA ALASKA	221
SOMALIJA	223
NARODNI POZIV K SODELOVANJU ZA IZDANJE SLOV. BESEDNJAKA	224

CG

Delavnost organizacij

Cleveland, Ohio. — Mladinski pevski zbor "Slavčki" je podal v nedeljo, 16. februarja koncert v dvorani Slov. nar. doma na St. Clair Ave. Program je bil zelo pester in je obsegal nad dvajset pesmi. Zbor je vodil njegov učitelj Louis Šeme.

Cleveland, Ohio. — Dramski zbor "Ivan Cankar" je vprizoril v nedeljo 23. februarja drugo zimsko predstavo v Narodnem domu na St. Clair ave. Za to priliko je izbral Jakoba Žvana veseloigro s petjem "Kurentova nevesta" v treh dejanjih. To je predpustna igra lahkega žanra, osnovana na nekaterih narodnih običajih, z veliko mero humorja in dozo satire ter prepletena s petjem, kar se zdi, da našemu občinstvu vedno ugaja. Vse se suče največ okrog ženinov in nevest, ki se boje, da bi zamudili predpust in bi jih post prehitel, pa hite zadnje dni predpusta v zakon, da jim ne bi Kurent ostal za spremljevalca. V igri so nastopili Frank Plut, August Komar, Josephine Močnik, Bertha Erste, John Čech, Joe Drasler, Maks Traven, Louis Zorko in Anton Eppich, vaški fantje pa so opravili statisterijo. Režirala je Tončka Simčič, petje pa je na klavirju spremljevala Mollie Plutova. Igra je tekla gladko, kar je pri tej vrsti komedij glavno in je očitno ugajala. Udeležba je bila dobra.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 2. marca je imela Čitalnica SDD v Collinwoodu svojo letno prireditev v Delavskem domu na Waterloo rd. Program, ki ga je otvoril Matt Petrovič s primernim nagovorom, je bil mešan. Živo sliko "Statuetek" je aranžiral V. Coff. Nastopil so moški zbor "Slovana," zbor "Jadrana" in Mladinski zbor SDD; vsak je zapel par pesmi. Z dueti so se predstavili Tony in Jennie Perušek-Fatur od zбора "Zarje," Danica Hrvat in Frances Udovih od zбора "Sloge," dalje Zalc in Rudy Jelerčič ter sestri Kravos. Kot solista sta nastopila Peter Dujmovič in John Telishman. Vadnalovi mladi so imeli svoj pevsko muzikalni nastop humorističnega značaja. Sodnik Frank J. Lausche je imel razmeram primeren govor. Naš komik Anton Eppich s svojim štabom je nastopil v prizoru "Županski kandidat" in zaključil program z obilnim smehom. Udeležba je bila zelo dobra.

Chicago, Ill. — V nedeljo, 2. marca, je klub št. 1, JSZ, priredil v dvorani Slovenske nar. podp. jednote zabavo z mešanim programom v prid "Proletarcu." Prva točka na programu je bila enodejanska komedija "V posredovalnici za služkinje," posneta po E. Klavžarju, v kateri nastopajo — za izpremembo — same ženske. Te so bile: Angela Zaitz kot lastnica in načelnica posredovalnice, Marya Omahen kot "moderna" služkinja Fanny Sirk, Anna Pogorelec kot sobarica Gendra Čížek, Alice Artach kot "učiteljica" petja, Frances Rak kot frizerka, Frances Vreček kot zaspana služkinja Lena Dremelj in — na drugi strani Louise Harmond kot delodajalka Avrelija Steblin. Baje so imele eno samo kompletno skušnjo, kar je, četudi je igra kratka, milo rečeno, zelo malo. Na predstavi se pa to ni poznalo, kar je menda pripisati srečnemu dejstvu, da je vsaka igralka imela vlogo, katera se ji je najbolj podala. — Na to je nastopila mlada sopranistka Angela Calugi, katero je menda večina občinstva prvič slišala. Vsaj za poročevalca velja to. Takoj z znano melodijozno arijo "One fine day" iz Puccinijeve "Madame Butterfly" se je poslušalcem prikupila s svojim ljubkim glasom in lepo interpretacijo. Potem je zapela arijo "You Are Free" iz Kreislerjeve "Apple Blossoms" in pesem "Maria Elena." Žela je tak aplavs, da je morala dodati še nekaj petja. — Nato je govoril med nami dobro znani češki socialistični voditelj Josip Martinek, ki je bil v Ameriki tudi v času prve svetovne vojne, potem pa v Pragi glavni urednik vodilnega češkega socialističnega dnevnika "Pravo Lidu." Govoril je v angleščini in njegove

besede o interesih delavstva v sedanjem svetovnem konfliktu so naredile globok vtis. Za njim je imel daljši govor o predzgodovini sedanje vojne in njenem pomenu za delavstvo E. Kristan. — Sledila je enodejanska burka v angleščini "Risen From the Ranks," v kateri so nastopili Marya Omahen, Oskar Godina, Jack Groser in Joseph Drasler. Igra je tekla gladko in povzročila dokaj smeha. Satirični pomen komedije si mora poslušalec sam razluščiti. Spominja nekoliko na kratke burke, ki jih uprizarja znana imenitna družba "Pins and Needles." — Za zaključek je nasopil mešani zbor "Save," ki je pod vodstvom Muhe zapel narodno "Na vasi fantje pojejo" in stari zbor "Prebujenje duhov," katerega se menda delavski poslušalci nikdar ne morejo naveličati. — Lahko se reče, da je bila prireditev vseskozi uspešna.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 2. marca je priredil basist John Lube svoj prvi samostojni koncert v Narodnem domu na St. Clair Ave. Zapel je sledeče pesmi: Mornar (F. S. Vilhar), Nocoj je pa svetla noč (E. Adamič), Spomlad prav lušno je (narodna—I. Zorman), So se rožce v vrtu žalvale (Zorko Prelovec), To the Evening Star (Tannhauser—R. Wagner), Bells of the Sea (Alfred Solman), Armorer's Song (Robin Hood), Gypsy Love Song (V. Herbert), Napis na velikem zvonu pri sv. Joštu (Jos. Michl), Srcu (F. S. Vilhar), Simone Boccone-gra Romance (Fiesca Verdi), En starček je živel (narodna—L. Pahor) in Sem fantič z zelenega štajerja (narodna—I. Zorman); nato so pristopili še J. Samsa, E. Bradach, F. Bradach k Lubetu in so zapeli v četverospesu Adamičevega "Vasovalca," narodne "Pa so fantje proti vasi šli" in "Slovenec sem" ter A. Haindrihovo "Morje Adrijsko." Pri klavirju Ivan Zorman. — Basist John Lube je član Glasbene matice in ima izreden glas, ki z lahkoto poje najvišje baritonske do najnižje basovske note; je sonoren, zvočen, mehak in v vseh legah prikupen glas—izreden pevski material in želeti je, da bi se nadarjeni pevec še nadalje izpopolnjeval. Udeležba je bila dobra—dvorana je bila do malega zasedena.

Detroit, Mich. — V nedeljo, 9. marca se je tukaj, v dvorani Slov. delavskega doma na Livernois Ave. vršila prva prireditev Cankarjeve ustanove iz Clevelanda s sporedom, ki je v prvem delu podal dramsko predstavo, v drugem pa pevске točke. Vprizorila se je Molkova enodejanska satira "Nevtralni Amor," v kateri so nastopili: Milan Medvešek, Tony Perušek, Anton Eppich, Josephine Turk, Louis Zorko, John Čech, Frank Česen. Režiser Louis Kaferle. Sodelovali so v igri pevci člani zбора "Zarja."

Nastopila sta detroitska pevška zborna "Svoboda" in "Naprej" z eno pesmijo vsak. Ostali pevski del sporeda so izpolnili pevci Glasbene matice iz Clevelanda. Louis Belle, Frank Plut, John Nosan in John Lube so sestavili kvartet in podali Volaričevo "Te, te dobro poznam" in narodne "Saj sem ti pravil," "Jaz pa eno ljubco imam," "Vinček, oj vinček moj" in "Kje je moj mili dom." Louis Belle je zapel "Gor čez jezero" (narodna), Frank Plut pa Volaričev "Rožmarin" in "Če dekle sama spi," Tončka Simčič pa Adamičevo "Uspavanko" in "Herkulov valček." Z dvospevi sta nastopila Tončka Simčič in Frank Plut in sta pela Brahmsovo "Brezuspešno podoknico" in Jerobovo "Moj deklíč." Potem sta Tončka Simčič in Louis Belle podala duet iz Verdijeve "La Traviata." Nato so Tončka Simčič, Frank Plut in Louis Belle podali tercet iz Verdijeve opere "Il Trovatore." Pri klavirju je bila Amelia Plutova. Kratke nagovore so imeli Jack Gorup, Frank Česen in Milan Medvešek. Vodja programa Louis Kaferle. Program je bil podan v splošno zadovoljstvo navzočih in dvorana je bila nabitó polna.

Prireditev se je vršila pod avspicijo Delavskega doma in s kooperacijo naprednih detroitskih društev.



CANKARJEV GLASNIK

MESECNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

+

8.

številka

Kje je varnost?

“Zakaj zlodja se Anglija ne pobota? Zakaj ji Amerika ne ukaže, da naj sede za mizo s svojimi sovražniki in sklene mir? Če bi jo stric Sam nehal zalagati z vojnimi potrebščinami, bi bil v par tednih konec vojne in bil bi vsaj mir na svetu . . .”

Ta filozofija se nam razlaga dan na dan na vse mogoče načine s porabo vseh sredstev, ki so v naših dneh na razpolago propagandi; včasih zveni kakor sladka pesem iz otroških let in apelira na nežna čustva, katerih je vsaj nekaj v vsakem človeškem srcu, drugič prihaja kakor grozeč vihar, napovedujoč strah in trepet; iz enega kota se oglašča sama brezdanja ljubezen do svetega miru, iz drugega žuga mrko prerokovanje strahot, ki pridejo nad nas, če se ne izvrši njihova volja. Mešan je zbor in človek, če je količkaj naiven, se čudi, kako so se tako različni pevci mogli zbrati pod eno taktirko. Ampak tako je naposled na vsakem vlaku, na vsakem parniku; nekam hočeš pa si kupiš listek in nič ne veš, kdo bodo tvoji sopotniki in kakšni bodo in izbirati si jih ne moreš. Vsakdo ne more imeti svoje jahte in tudi če imaš polno garažo avtov zadnjega letnika, moraš včasih potovati z vlakom.

Človek se torej res navadno ne more iznebiti svojih sopotnikov. Toda vsaj peti ni treba z njimi, posebno ne, če je pesem hudobna ali zvijačna. In pesem o tem ljubem miru je bistveno hudobna, kajti glavno vprašanje ni, kako so note zložene, temveč čemu ali komu služijo. Mir sam na sebi ne pomeni nič, prav nič; vse je odvisno od tega, kakšna je njegova vsebina. Kdo more pričakovati od njega koristi, komu prinese škodo in koliko škode?

Odgovor na to vprašanje je tako jasen, da ga le tisti ne more najti, kdor ga noče, ali pa, kdor ga pozna in ga utajuje, ker hoče v duši prav to, kar tiči v odgovoru. Z drugimi besedami — kdor hoče zmago fašizma, pa iz zločinskega oportunitizma skriva svoje namene. Odgovor je namreč ta, da noben mir v sedanjih raz-



merah, vpricho položaja, kakršen je sedaj v Evropi in v Aziji, ne more pomeniti nič drugega kot zmago fašizma. Dokler pa je le količkaj opravičenega upanja v preobrat, ne more za demokracijo veljati nobeno drugo geslo kot da se mora fašistična zmaga preprečiti za vsako ceno.



Tisti maloštevilni pacifisti, ki resnično verujejo, da je mir največja vrednota na svetu, ne zahtevajo bistveno nič drugega kot obnovitev stare Chamberlainove politike — in pred tem Baldwinove in Hoare-Lavalove — ki je največ kriva, da je danes pol sveta v plamenih. Chamberlaina bi ti pacifisti morali proglasiti za svojega svetnika. Ali se ni zaradi ohranitve miru tako ponižal kot še noben predstavnik velike države, ko je romal v Nemčijo in skoraj pokleknil pred Hitlerjem? Ali je od Toryja mogoče pričakovati večjo žrtev? Razen, seveda, da je Čehoslovaška bolj drago poplačala to nepremagljivo stremljenje po miru.

Ali je res še treba vpraševati, koliko so vse te žrtve prinesle dobrega, kakšen mir so rodile in kam so naposled privedle svet? Zaradi majhnega in kratkotrajnega — in še v tisti kratki dobi le navideznega — miru so pripravile največje klanje, ki ga je kdaj poznal človeški rod.

Iz pšeničnega zrna zraste le pšenica, iz ljuljčnega le ljuljka. Seme Chamberlainove politike mora vedno roditi enak sad, tudi če se mu da drugo ime in če ga seje drug vrtnar.

Fašizem je vedno sprejemal vse ponujane podkupnine, pa vendar nikdar ni bil podkupljen. Kdo je še tako otročji, da veruje v volka, ki je izpremenil svojo čud? Kdo more še verjeti, da bi nacizem, zmagoviti nacizem sprejel kakršen koli mir, ki bi mu zvezel roke, ali pa vsaj onemogočil obnovitev vojne tisti hip, ko bi se mu položaj zazdel ugoden?

Predvsem je tak mir izključen, ker se ne strinja z značajem fašizma, ki živi od nasilstva. Odkar se je ta kuga začela širiti po Evropi, je vsak dan prinašal dokaze, da sta terorizem in osvajanje njena narava; brez tega značaja fašizem ne bi bil fašizem, nacizem ne nacizem.

Za svet izven rajha bi vsak mir bil brez pomena, če ne bi bilo v njem garancij vsaj za trajnost. To je najmanjši minimum, ki ga more zahtevati trpinčeno človeštvo. In za ta minimum bi se morale doprinesti žrtve, tako okrutne, tako nadčloveške, da se mora vprašati, kateri poštenjak bi se upal prevzeti odgovornost zanje.

Lahko je govoriti o miru za vsako ceno tri tisoč milj od pekla, v katerega so pahnjeni evropski milijoni. Toda koliko bi

bil vreden tak mir za tiste, ki so pod nacijsko peto in bi ostali pod njo kljub vsem lepim besedam, katerih ne manjka v nobeni mirovni pogodbi, kajti taki dokumenti morajo biti slovesni, četudi nihče, ki jih podpisuje, ne verjame v odkritosrčnost visoko donečih fraz. Jezik pogodb bi lahko bil lepši od Shakespearjevega, toda vsebina bi bila nacijska in to pomeni, da bi narodi vseh dežel, ki so jih Hitlerjeve bande prevarile, uropale in okradle ostali heloti in bili čim dalje bolj izpreminjani v sužnje.

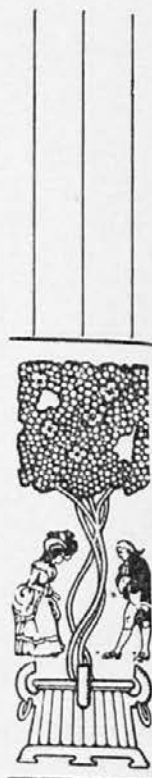
Ali se morda res komu sanja, da je danes mogoč mir, ki bi podjarmljenim narodom vrnil neodvisnost in svobodo? Zbudite ga, kajti take sanje so nevarne. Tako se je sanjalo Poljakom, ko je Hitler imel opraviti s Krkonoši pa mu je bil mir onkraj Visle potreben in je zato Poljski obljuboval "večno prijateljstvo." Take sanje niso nikdar bile zdrave in ko so se Danci, Norvežani, Nizozemci in Belgijci prebudili iz njih, so spoznali, da jih je mōra tlačila. Ne, dokler imajo Nemci armade v zavojevanih deželah in dokler niso poraženi na bojišču je izključeno, da bi vrnil le najmanjši del svojega ropa. In mir bi bil za podvržene narode najbridkejša satira.

Hitler, Goering, Goebbels, Himmler, Streicher et compagnia bella nimajo in niso imeli niti sence namena, da bi kaj vrnil. In če bi hoteli, se danes ne bi upali. Ali ni veliki dr. Fey obljubil nemškim delavcem, da bodo njihove žrtve poplačane po vojni, ker tedaj ne bodo več delavci, ampak gospodje, hlapčevali pa bodo le taki malovredneži kot Čehi, Slovaki, Poljaki, Dučmani, Belgijci itd.? Ali niso tretjega rajha po vojni naslikali kot nebesa, kjer se bo cedilo mleko in med, repa in korenje pa bo za inferiorne rase? Ali ne vlačijo že sedaj sužnje iz vseh podjarmljenih dežel na svoja polja, v svoje municijske tovarne, na svoje ceste in železnice? Ti moderni Izraeličani bodo morali narediti raj iz Nemčije, okrasiti Berlin, Monakovo, Nuernberg in druga nemška mesta, da bo slava Babilona potemnela pred njimi. Tretji rajh ne more pustiti teh suženjskih milijonov iz svojih rok in vlada nad deželami, iz katerih prihajajo, mora ostati nemška. Sicer bi se nacizem sam podal v nevarnost in ker jo pozna, se ne bo podajal vanjo.



Morda je kdo v lepi pesniški domišljiji gledal zeleno mizo, za katero bodo poleg nemških, italijanskih in japonskih zastopnikov sedeli tudi predstavniki Anglije, Francije, Kitajske, pa tudi oni Čehoslovaške, Poljske, Danske, Norveške, Nizozemske, Belgije, Albanije, Etiropije itd.

Če kdo računa na to, naj ne trati časa s sklicevanjem konferenc in naj neha govoriti o miru. Za Nemčijo Čehoslovaške





več ni in ne Poljske in nihče, ki ima kaj reči v rajhu, ne pojde na konferenco, na kateri ne bi naciji in fašisti imeli tako absolutne večine, da bi bila izpolnitev njihove volje na vsak način zagotovljena. Če pa bi šli, bi bil to zvijačen trik, za katerim bi se kakor za vsakim dosedanjim skrivala kakšna večja lopovščina. Kdor pričakuje od teh državnikov le trohico poštenja, je prespal vsaj zadnjih petnajst let.

Osvojenim deželam ne bi mir v sedanjih razmerah mogel prinesiti toliko dobrega kolikor psu oglodana kost, ki jo dobi z neusmiljenimi brcami. Zanje bi bila mirovna pogodba hujša od monakovskega pakta. Če bi mogla zapadna demokracija od njih zahtevati tako žrtev, bi izgubila vsako pravico do tega imena in niti s sebičnostjo ne bi mogla opravičiti take propalosti, kajti pripravila bi s tem le svoj pogin.

Hitlerjevci ne nehajo govoriti o "novem redu" v Evropi in da to ni le golo besedičenje, kaže ustanovitev tega "reda," političnega, gospodarskega in socijalnega povesod, kjer so dobili oblast v roke in kjer morejo izvrševati kaj pritiska. Nihče ne more verjeti, da je stari Petain čez noč postal prepričan fašist; vojak je, iz katerega so razmere nenadoma naredile "državnika," za kar ni dobil v svojem življenju nobenih pogojev. Premagan vojak je, a zaradi tega ni postal strahopetec. In vendar se njegova nezasedena Francija bolj in bolj primiče "novemu redu" in postaja njegov del.

Nemčija je še daleč od poraza in dokler ni nacizem na kolenih, bo nastopal v pozici zmagovalca. Svastičarji so tiste vrste lažnivci, ki sami sebi verjamejo in do zadnjega bodo verjeli, da so nepremagljivi. Zato je nemogoče, pričakovati od njih kaj koncesij, najmanj pa, da bi se odrekli svojemu cilju in zatajili vse svoje dosedanje stremeljenje. "Novi red" v Evropi mora obveljati in brez njega danes ne more biti miru. To pa pomeni brezpogojno nadvlado nacizma od Ledenega do Sredozemskega morja za danes — in dalje — jutri ali pojutrišnjem.



"V Angliji niti žene, niti otroci, niti starci niso varni. V Evropi je še nekoliko koticov, ki niso oškropljeni s krvjo — Švedska, Švica. A dokler traja vojna, so v nevarnosti. Celo v Ameriki je postalo čustvo varnosti dvomljivo; Kanada, ki je zapletena v vojno, je naša soseda. Naj se sklene mir, da se svetu vsaj vrne mir . . ."

Kdo skomponira melodijo za to pesem? Lepo je besedilo in glasbenik ne bi imel mnogo težav — če ne bi zahteval poleg lepote tudi resničnosti v besedah.

Varnost! . . . Marsikaj bi ljudje plačali zanjo, saj hrepene

po njej, odkar so ljudje in celo živali ta nagon ni tuj. Ptič gradi gnezdo, kjer upa, da ga sovražnik ne doseže. Opice postavljajo straže, da jih ne preseneti krvoločni napad. Predzgodovinski človek je postavil svoje kolibe na tramove v jezera in ko je začel zidati mesta, jih je obdajal z visokimi zidovi. Ko se je njegova civilizacija razvijala, je postavil božje in človeške zakone, ki naj bi dajali varnost njegovemu življenju, zdravju, imetju. Nevarnosti so se skrivale na vseh straneh pa jih je skušal odkriti in se jih rešiti. Poleg vsakdanjega kruha je bilo vse njegovo stremljenje posvečeno varnosti — zase, za svoje otroke, za svoj narod, za svoj razred, za vse človeštvo. In če bi glasno pridigani mir prinesel varnost, le nekoliko več varnosti, kot je uživa sedaj z možnostjo, da jo poveča in pomnoži, bi milijoni zapeli "hoziana" mironoscu.

Toda pogledajte vendar v Evropo! Pogledajte kamor koli hočete, kjer vihra zastava s svastiko ali s kakšnim drugim diktatorskim znakom. In pokažite le drobtino varnosti — razen za Himmlerja in njegove krvnike. Varno ni življenje, ne zdravje, ne imetje, ne beseda, ne misel. Popolne varnosti ni nikjer na svetu; toda v nacijskih pašalikih ni nobene. Če je v deželi zlato, ki ga potrebuje nemška armada, pridejo tovorna avta in ga odpeljejo. Če imajo kmetje krave, se jim pobere maslo in odpelje v Berlin. Če ugajajo Nemcem slike v Louvru, jih "preselijo" v nemške muzeje. Če so v deželi oljni vreli, morajo polniti nemška avta in nemška letala. Če je na poljih žita, se mora požeti in odpeljati v Nemčijo. Morda dobe zanj aspirina, morda . . .

Če si tako nepremišljen, da izrečeš vero v demokracijo, te zapro in mučijo po najmodernejših gestapovskih metodah, dokler ne zblazniš. Če tvoji sošolci nočejo ponavljati zgodovinskih laži nove nacijske znanosti, moraš gledati, kako jih postreljajo. Če te privlečejo v koncentracijski tabor, ne vprašaj, zakaj, sicer bo gorje.

Na Danskem in Norveškem so imeli sistem, ki se je bolj in bolj bližal socializmu in dajal ljudem, malim ljudem, kmetom in delavcem več varnosti kot v mnogih bogatih deželah. Pa so prišli naciji in izginila je varnost kot kafra. Na Češkem, Nizozemskem, v Belgiji in drugod so imeli organizacije, ki so branile pravice delavcev, učiteljev, dijakov. Zavihrala je svastika in z organizacijami so izginile pravice.

"Novi red" je red kaznilnice, v kateri je vsa varnost v rokah gestapovskih biričev in moža v fraku in s sekuro v roki. Zločin, ki pripelje človeka v to ječo je inferiorna nenemška narodnost. To je tisti red, ki bi ga neizogibno ustvaril mir po Hitlerjevi milosti. In s tem "redom" naj bi po priporočilih nekaterih čudnih



patriotov ameriška demokracija "kooperirala!" Ta red naj bi Amerika pomagala vsiliti Evropi!



Tudi v najnaprednejših deželah na tem planetu še primanjkuje varnosti, tudi tiste varnosti, ki ni odvisna od vulkanskih izbruhov in potresov, od ciklonov in morskih lednikov, ampak je v človeških rokah in se lahko pospeši in izpopolni z uredbami in ustanovami, z zakoni in pravicami. Toda kjer koli je priznано demokratično načelo, je osebna in socialna varnost napredovala in povsod ima pogoje, da se spopolni. V vseh demokratičnih deželah in samo v demokratičnih. Kdor hoče ohraniti varnost, kar je je, da se ji more dodajati več in več, dokler je ne bo toliko, kolikor je sploh mogoče v človeški družbi, mora pomagati, ohraniti demokracijo, tisto, ki je, da more postati taka, kakršna bi morala biti. Demokracija pa se ne more pomešati s fašizmom kakor ne ogenj z vodo. Demokracija ne more sodelovati s fašizmom, razen če hoče biti ovca, ki sodeluje z volkom. Svoboda in sužnost sta nasprotja, ki nimata in ne moreta imeti nič skupnega, razen v fašističnem smislu: Vso svobodo za tirane, vso sužnost za podanike! Kjer je demokracija, ni mesta za fašizem, kjer je fašizem, ni prostora za demokracijo. Mir more priti le v popolnem fašizmu ali v popolni demokraciji, v prvem slučaju, mir pokopališča, v drugem mir živega sveta.

Volk hoče biti sit, koza torej ne more ostati cela, razen če se volk o pravem času ustrelj. Če hoče svet doseči mir z varnostjo, mora poraziti fašizem, poraziti za vsako ceno, tako da ne bo nikdar več mogel ogrožati varnosti ne svojega, ne drugih narodov. Tudi v vojni je več varnosti kot v fašističnem miru.

Moja bolezen

IVAN JONTEZ

ZAČELO SE JE SREDI tedna; že tri ali štiri dni sem se počutil kaj kilavo. V nedeljo so mi zasmrdele cigarete—nezmotljivo znamenje, da je bilo nekaj radikalno narobe z mojim zdravjem. V ponedeljek zjutraj sem se zbudil z občutkom kakor bi bil vso noč visel na križu; bolele so me kosti, mišice, glava—vse; čutil sem, da se je dvignila tudi telesna temperatura.

"Prehlad," sem menil; "v postelji bom ostal in najkasneje jutri bom spet zdrav."

Ob enajstih se mi je zazdelo, da moja te-

lesna vročina malce preveč narašča; ob dvanajstih sem bil gotov, da je tako. "Flu," sem zaključil. "Zdravnika poklič, če se ti še ne mu-di tja, kjer ni muh in komarjev, srčnih in drugih neprilik in sploh nobenih nadlog več."

Naročil sem domačim, da ga pokličejo. Kakor je svet včasih zmešan in življenje neprijetno, sem vendar še vedno zaljubljen v to našo ljubo "dolino solz" in ji še ne kanim reči zbogom. Gospod doktor je odgovoril, telefonično, kajpak, da bo prišel ob petih popoldne.

"Hm," sem zagodrnjal, ko so mi prinesli

njegovo sporočilo, "do petih lahko petkrat umrjem!"

Ampak vedel sem, da se ne bo zgodilo nič takega—tudi enkrat ne. Ob treh popoldne sem se že celo bal, da ne bi ozdravel pred zdravnikovim prihodom, kajti zdelo se mi je, da je šla temperatura navzdol in da se počutim bolje.

Ob štirih pa je vročina spet narasla in jaz sem bil tega malone vesel. Ni šala, klicati zdravnika, a ko pride, vas najde zdravega v postelji. Ob pol petih nisem imel več nobenih dvomov o svoji bolezni. Začel sem se bati, da ne bi bila pljučnica. S smrtjo še ne bi rad imel opravka, premlad sem še in svet je vendar preveč zanimiv, da bi si želel v Nirvano.

Točno ob petih je hišni gospodar privedel zdravnika. Začela se je preiskava. Najprej pljuča. "Pljuča so zdrava kakor je treba," mi je zagotovil zdravnik. Njegovo zagotovilo me je vzradostilo zlasti, ko sem pomislil, kako že dvajset let neumorno kadim cigarete. "Če jim vsi ti ogromni oblaki dima doslej niso škodovali," sem pomislil, "potem je to znak, da sem trdna korenina in mi ne bo še vrag tako kmalu prišel do živega."

Potem žila. Ta je bila prehitro. Nato toplomer v usta. Zdaj se je zdravnikov obraz zresnil.

"Sto štiri," je dejal. "Pljučnice nimate, a 'flu' je tu. Nočem vas prestrašiti, ampak če se ne boste pazili, si lahko nakopljete pljučnico. Ta pa bi bila bolj nevarna."

"Hvala, gospod doktor," sem dejal; "če bo obveljala moja, se ne bova bratila ž njo. Jaz sem zadovoljen s 'flu'."

Hišni gospodar je pri vznožju moje postelje resno kimal, kakor bi bil hotel reči, da je res konec šale.

Zdravnik je napisal recept in me vprašal:

"Ali imate koga, da bi vam stregel, dokler boste v postelji—in jaz vam svetujem, da pazite, da ne vstanete prezgodaj—to je že marsikoga pokopalo!"

"Brez skrbi," sem se nasmehnil, "saj ne živim pri divjakih, temveč pri krščanskih ljudeh."

Hišni gospodar je molče prikimal. Ko sem stegnil roko po hlačah, da bi poiskal denarnico in plačal zdravniku obisk, me je ustavil:

"Bom že jaz plačal. In po zdravila bom poslal. Le miruj."

In oba sta odšla.

Potem je prišla gospodinja, ali bi kaj jedel! Juho? To že.

Ob osmih mi je domača hči prinesla zdravila. Starina Janez, ki igra pri nas vlogo hišnega hlapca, je prinesel premoga in ga naložil v pečico, da je bila kmalu rdeča od vročine kot sramežljiva dečva pred fantom.

Potem sem ostal sam. Vzel sem zdravila in kmalu zaspal. Ponoči sem v spanju čutil, da se hudo potim. Sanjalo se mi je, da sem se kopal v vročem vrelcu v Yellowstone parku.

Drugi dan je prinesel lokalni časopis vest o moji bolezni. Pozabil je sicer omeniti, ali sem zbolel za kugo na gobcu in parkljih ali za koleru, toda naši ljudje so bistrih glav in kakor sem se pozneje prepričal, so po večini uganili, da je vasovala pri meni vročekrvna gospodična Flu, tiste dni kaj pridna obiskovalka, nadlegujoča nešteto ljudi pri nas in drugod po deželi, njim v nadlego in zdravnikom v korist. Začel sem ugibati, koliko obiskovalcev bo potrkalo na moja vrata. "V bolezni in nesreči spoznaš prijatelje," pravi pregovor. "Bomo videli," sem rekel sam pri sebi. "Gneče vsekakor ne bo. Tone in Kristina bosta gotovo prišla. In kdo še?"

Ampak kaj, ko človek nikdar ne ve, koliko prijateljev ima v domači vasi. Znancev se pač ne manjka—včasih se človeku zdi, da jih je preveč, zlasti, kadar ne želi nobenega srečati—ampak znanec še ni prijatelj. Prav za prav je na svetu za vsakega človeka le malo prijateljev in še ti, kar jih ima, so včasih razkropljeni po širnem svetu. Jaz sem na primer imel srečo, da sem v teku let našel nekaj resničnih prijateljev—in prijateljic, saj ni nikjer zapisano, da se moški ne sme spoprijateljiti z žensko, čeprav goje nekateri ljudje neumen predsodek, da mora za vsakim takim prijateljstvom tičati "nekaj drugega"—, ampak od njih me ločijo velike razdalje. Tudi v domači vasi sem jih našel nekaj, ampak, če se ne motim, ne toliko, da bi delali gnečo v mojem dvosobnem stanovanju, tudi če bi me obiskali vsi naenkrat. Vendar ne vidim v tem nobene tragedije—nasprotno se mi vidi, da je sreča, da je tako, kajti če bi imeli preveč prijateljev, potem ne bi več znali ceniti pristnega, zvestega prijateljstva.

Zvečer sta me obiskala Tone in Kristina. Njun prihod me je vzradostil, kajti vedno sem ju imel rad—preprosta, toda iskrena in dobrosrčna človeka in zvesta prijatelja. Prinesla sta mi tudi domačih zdravil.

Potem je potrkal na vrata Jože, naš društveni tajnik ter se prismejal noter. Kakor bi me hotel dražiti, mi je prinesel nekaj zavojčkov cigaret, "da ti ne bo dolg čas." In jaz nisem mogel kaditi!

Tisti večer smo s "flu" tako pridno norce brili, da me je, menda iz užaljenosti, tisto noč znova pošteno prekuhala. Sanjalo se mi je, da sem bil v peklu, kjer so me kuhali v kotlu vrelega olja.

Vendar me je bolezen že začela zabavati. Saj mi ni bilo nobene sile. V postelji sem bil, na toplem, radio mi je prinašal novice in muziko, petje in kruljenje ali kakor je že nanese, in stregli so mi kakor še nikdar v življenju, da sem se že tretji dan pod odejo po tihem smejal, ker sem se počutil bolj zdravega kot so bili morda moji strežniki in strežnice. Če bi imel ženo, bi se mi ne moglo bolje goditi v bolni. Zraven tega pa še zabava z obiskovalci. Koliko jih bo prišlo? Kdo? Koliko prijateljev imaš, katerim je toliko zate, da bi se potrudili k tvoji bolniški postelji?

V sredo zvečer me je obiskal Milan. In prav njega nisem pričakoval, zaradi majhne zamere, ki se je bila skuhalo v trenutku prevelike zgovornosti. Ampak prišel je pa le in se zamudil pri meni debelo uro. S tem je napravil tako dober vtis name, da bi mu bil drage

volje odpustil vrečo grehov, če bi jih bil zagrešil nad menoj. Če bi se ljudje zavedali, kako dobro dene bolniku v njegovi samoti, ako ga kdo obišče, bi bili najbrž bolj vneti za bolniške obiske kot so tako. In pri bolniški postelji bi se marsikaj pozabilo in izgledilo. Druhih obiskovalcev v sredo ni bilo.

V četrtek popoldne me je obiskala sestra. Za njo je prišel upravnik naše revije, ki me je kratkočasil kaki dve uri.

V petek dopoldne se je oglasil pri meni društveni bolniški obiskovalec.

V soboto dopoldne je prišel k meni društveni sobrat Matt, ampak le zaradi nekih potrdil.

V nedeljo sem bil ves dan sam. Zvečer sem sklenil, da ne bom več čepel v postelji in čakal, kdaj se me kak obiskovalec usmili. Stvar je začela postajati dolgočasna. Premalo jih je bilo. In skoro vsi oni, od katerih sem pričakoval obisk, so izostali. Drugi, ki jih nisem pričakoval, so prišli. Kakor se mi je stvar v začetku zdela kratkočasna, tako sem se je hitro naveličal, z ostalimi "dobrimi" stranmi boleznih vred. Če bo obveljala moja, ne bom nikdar več v postelji "spoznaval" prijateljev . . .

V ponedeljek sem šel k društvenemu tajniku, da me je črtal z bolniške liste. Pa sem se prenaglil. Nekaj dni pozneje sem bil spet v postelji, s to razliko, da sem stvar obdržal zase.

Zabava gor, dobrote dol, upam, da sva z bolniško posteljo opravila in da mi ne bo več mehčala kosti, dokler ne bodo šle v grob, peč ali kamor koli že.

Milan Vukasovič

KRASNA KNJIGA "Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije," tiskana v Ljubljani 1936. na 830 s., vsebuje vse polno građiva za zedinitev treh bratov v eni državi. Današnji mednarodni položaj je kriv, da ne moremo dočakati še II. dela pestrih vojnih spominov. Sicer pa že prvi del prinaša obilo raznotere snovi za naše zgodovinarje. Med tvorcji svobodne Jugoslavije stoji ponosni lik Janka Stibila (1851-1923), rojenega blizu Ajdovščine na Goriškem.

Po končanih naukih je stopil v finančno službo. L. 1875. je šel kot prostovoljec med Srbe, da je pomagal v bojih zoper Turke. Pri-

vzel si je ime Vukasović in bil med vojno 1912-13. poveljnik glavnega stana srbske vojske. Med svetovnim klanjem se je udeležil golgote, umika čez albanske gore, naposled pa pretolkel dve leti na solunski fronti. Avstrijsko vojno sodišče ga je 1917. kot veleizdajalca na smrt obsodilo. Zadnja leta je prebil v beli Ljubljani, kosti pa mu počivajo v rodni vasi Vrtovinu med neodrešenimi brati.

Njegov sin Milan, rojen 1882., je dosegei v svojem stremljenju toliko, da ga D. Alimpić-M. Veljković v "Srpsko-hrvatski čitanki" 1939.

imenujeta: "naš najbolji savremeni basnopisac."

Prvo basen je napisal v V. razredu gimnazije pač pod vtisom. pazi se kopičenja nepredelanih lekcij. Muha se zaleti v pajkovo mrežo. Takoj začuti vso nevarnost. A ker je trudna, počaka na istem mestu, češ: "Kaj mi pa more? Krepka sem dovolj, da z enim zamahom raztrgam vse niti zračne gugalnice?" Malo zadrema. Ko pa se predrami, prepozno zazna, da jo je dočista zapredel. Sovražnik se pravkar oprezno bliža nemočni žrtvi.

Kot gojenec vojne akademije si je ostvaril svojo smer za življenje. Z mišljenjem je skušal dognati svoj odnos do sveta. Zlasti težak je bil ta odnos do Boga. Nikakor ni mogel odkriti Njegove velike, brezpogojne pravičnosti.

Neko divno jesensko jutro hodi, kakor po navadi, skozi akademski park. Kostanjevo listje, ki ga je slana opalila z ognjenimi barvami, je široma raztegnilo prste. Sončni žarki so prižgali nešteto raznobarnih svečic po debelih kapljah raztopljene slane povrhnjave. Zrak je zanosno svež. Stal je slučajno pred mlado platano in se ji zagledal v lub, ki se je luščil in odpadal kraj debla. Ta trenotek se mu je spočela misel na eno glavnih njegovih del, na roman "Srž ili Igra kosturova" (stržen ali igra okostnjakov).

Medtem ko so profesorji predavali, je Vukasović kradoma beležil po robu svojih učbenikov čustva in misli, ki jih je šele po končani naporni šoli mogel obdelovati.

Tedaj je izšla "Kobna igra" (usodna igra) v Srbskem književnem glasniku. Na vrsti je bil "Srž," že dobro premozgan, ali neke okolnosti so izid odrinile jako daleč.

Ko je 1911. zagledala beli dan prva njegova zbirka z naslovom "Basne," je vsa kritika zapazila, da ti umotvori kažejo sodobnega duha, bistrino, poezijo. Izvirnost predmeta se druži z moderno obdelavo in nevsiljivostjo nauka. "Naravoučeniye," kakor bi njegov prednik Dositej Obradović imenoval jedro te pesniške vrste, se ne poudarja, čitatelj ga sam izluči iz drobne umetnine. Naš basnik, nasprotnik šablonske, rutinske vzgoje, želi izobličiti novega človeka. Prekucuški duh sodobnosti je po njegovem prepričanju posledica gosposkega nasilja in družabnih krivic.

Posebno je zbudlo nekatere slovstvene poročevalce, da je mož iz vojašnice, inženjerski

častnik, žrtvoval idealnemu delu ves svoj prosti čas — kakor so med Slovenci storili na pr. Maselj-Podlimbarski, Majster-Vojanov, Pavel Golia. Fran Albrecht je v Ljubljanskem Zvonu poudaril tudi basnikov fini okus, prirodni in iskreni jezik.

V sebi nosimo nešteto prirojenih živalskih nagonov, deloma privzgojenih med življenjem in nemilo borbo za obstanek. Oklepaje se prirojene "svrži" ali "stržena," se jih pesnik osvobaja s tem, da prebira lastne basni. Posobno ob trenutkih zle volje se sprehaja po galeriji svojih slik: kar je v njem živalskega, beži, sam pa postaja čedalje bolj človeški. Tako se je vsaj izpovedal v uvodu k najnovejšemu snopiču "Savremene basne" (1940).

Galerija njegovih likov je znatna. L. 1914. je dal na svetlo "Sto basana." Svetovni požar je njegovo proizvodnjo zaustavil. Po dolgem ahasverstvu se je Vukasović ustanovil v Babilonu ob Seini. Tik Sorbone je prevzel gostilno, Restaurant International, kjer pa je mož persahitro začel ugibati, kako bi to podjetje prečaral s poezijo: književniki naj bi na večernih prireditvah recitirali svoje zasnutke. Gmotnega uspeha si ni nakopal s to novotarijo. Takrat sva se spoznala, saj sem bil 1921-22 v Parizu na stroške francoske vlade. Skoraj pa je Vukasović odrinil v rodni Beograd, kjer je 1923. objavil šopek povesti iz vojaškega okolja pod naslovom "Moj gavran," lahko čtivo, kjer te najbolj presune novela "Ranjenec."

O knjigi "Kroz život" sem poročal v LZ 1926: sto kratkih tragikomedij, dram in povestic iz vsakdanjosti, še najbližjih basnim. Prosvetno ministrstvo jih je priporočilo za narodne knjižnice in čitalnice. Ista oblast je priporočila mladinsko "Životinjsko carstvo" kot primerna darila za šolarje.

Obenem je francoski slovstvenik-kmet, Philéas Lebesgue predstavil svojim rojakom jugoslovanskega pisatelja: kakor Rus Krylov (katerega so slovenili že različni literati, nazadnje pa nam ga poklonil cel zvezek B. Vdovič, ovekovečen v Kozakovih "Maskah" 1940) tako jemlje i Vukasović predmete iz samega življenja, vsaka basen mu je obračun z resničnim dogodkom. Medtem ko La Fontaine vsako svojo fabulo opremi z geslom, poukom, se je Vukasović odrekel temu načinu. Samo simbolično, alegorično nadahne jedro. S tem je basen privedel nazaj k izvoru njene-

mu, k iztočnemu poreklu (*Revue Bleue in Mercure de France* 1926).

"Bep, Koko i Ko" (1931) obsega po večini detinsko psihologijo, zraven še pet sličic iz prirode, med njimi o dveh povodnih kosih, kritelcih, ki jih nedavno umrli hrvatski naravoslovec Gjurašin imenuje najmikavnejše stvore, kar jih je v evropski ptičji favni (Ptice, 1899). Zaključuje pa zbirko bajka "Postanak meteora." Kolarčeva Zadužbina je nagradila te pripovedke.

Naslednjo knjigo, "Pripovetke i basne," v izdaji Srpske Književne Zadruga (1933), je nagradila Akademija nauka. Ocenjevalci so morali zopet priznati, da Vukasović ne moralizira. Njegova basen je umetniška opazka. Osnovna misel je misel o ljudski nemoči, da bi izšli iz svojih enostranskih sposobnosti in navad. Podobno je ob "Izabranih basnih" 1936. med klasičnimi vzorci omladinske književnosti rečeno: misel vodnica v teh umetnicah je vsečloveška. Razen tega predstavljajo kedaj pa kedaj nov književni sestav. hkratu so epigrami in basni. — "Proučavajoč neprestano svoja čustva in misli se je M. V. dokopal do filozofskega pojmovanja socijalne dolžnosti, kar ga stvarno postavlja za vodjo struje," pribija v listu "L'homme Réel" 1937. Yves Châtaigniaux, nedavno iz Beograda postavljen na lizbonsko vseučilišče.

Že kedaj zasnovani roman "Srž ili igra

kosturova" mu je založil 1935. J. Dželebdžić. Tu se prepletajo dantejevski prividi.

Vukasovićevo zmožnost, ustvarjati simbole, njegov smisel za velike probleme poudarja "Larousse du XX-ième siècle."

Ta smisel se odraža še iz njegove modroslovske zbirke "Misli," sodeče v ono vrsto slovstva, v kateri so se proslavili predvsem francoski moralisti: La Rochefoucauld, Vauvenargues, Joubert, itd. Vukasovićevo ironija je včasih jedka kakor pri njegovem rojaku R. Domanoviću. Vzemimo primer "Viša civilizacija." Medved popraša leva, čemu pravijo ljudje omika. Lev ga pošlje, naj se obrne na človeka. Medtem pa se medved oplahi in reče: "Ako pridem pred človeka, me bo ali ubil ali pa me zaprl, da me nauči kakor mnoge moje tovariše plesati in mu tako denar služiti." — Stoj! — mu seže lev v besedo. — Morda si sam odkril iskano resnico. Kdo ve, ali te dve besedi: ubijati in zaslužiti ne tvorita to, čemur ljudje pravijo prosveta."

Takisto razumete basnikovo izjavo, da mu je "družabna okolica na višji stopnji nudila možnosti za obilnejšo, globljo ter ostrejšo basen."

Srž — Basni — Misli so troperesna detljica različnih umetniških oblik, ki se med seboj dopolnjujejo, tvoreč organizem občečloveškega diha.

Dr. Anton Debeljak

Flu!

ALI JE INFLUENCA resna bolezen?

Zadnja leta nas je nekolikokrat obiskala; to zimo, kakor se zdi, še ni opravila. Kogar je našla, je navadno neusmiljeno mrcvarila. Toda smrtnih slučajev ni bilo toliko, da bi bili ljudje splošno govorili o epidemiji.

Ampak kdor se spominja prve svetovne vojne, ni mogel pozabiti tedanje influence in njenega besnenja. Če se človek danes — brez hudobnosti — ponorčuje iz bolnika, katerega je proti njegovi volji pognala v posteljo, ni bilo takrat nobenega norčevanja. Toda ljudje so večinoma videli le to, kar se je godilo v njihovi okolici, malo kdo je imel splošnejši pregled in pravi pomen navala je postal jasen še

le, ko se je bolezen poslovala in so bili zadnji grobovi pokriti.

V neki družbi je odličen mož, ki se je pravkar vrnil iz Evrope, vprašal: "Španska influenza! Ali veste, kaj je pravo ime te bolezni? — Kuga! Črna kuga."

V tem se je pač motil. Značaj bolezni je bil zdravnikom pač toliko znan, da je niso mogli zamenjati z bubonsko kugo. Toda možu se ni bilo čuditi, kajti težko, da je kuga kdaj huje razsajala kot "flu" v jeseni leta 1918.

V New Yorku je bilo meseca oktobra na tisoče in tisoče ljudi v postelji; vročica jih je žgala in vse kosti so jih bolele. Vse, česar so se mogli domisliti, so storili, da bi preprečili

razširjenje bolezni. Javna knjižnica je ustavila izdajanje knjig. Trgovine so bile naprošene, naj preurede ure odpiranja in zapiranja, da se prepreči gneča na ulicah in podcestnih železnicah. Gledališča, kina, dvorane za žoganje in za borbe so ostale zaprte. Zdravniki so svarili stare in mlade pred poljubovanjem. Pljuvanje je postalo zločin.

V Chicagi niso zdravniki mogli zmagovati vseh zahtev. Na zapadni strani je bil eden na primer klican pet in dvajsetkrat v eni sami noči. Med priseljenci, katerih so se še držale tradicije iz "starega kraja," so se slišale mrtvaške koračnice od jutra do večera. Nekateri pogrebniški so mrzlično iskali pomočnike. V bolnišnicah je začelo primanjkovati postelj. Podobne slike so se kazale po drugih mestih, velikih in malih. Malo je bilo hiš, malo družin, da ne bi bil kdo izmed prebivalcev, kdo izmed članov bolan — tuptam se je zgodilo, da je bila vsa družina priklenjena v posteljo.

Vojna se je bližala koncu in dnevniki so imeli vedno toliko materijala, da so debeli naslovi bili posvečeni večinoma vojnim dogodkom in naposled premirju. Kdor bi bil sodil po časnikih, ne bi bil mogel smatrati influence za posebno važen dogodek. Toda ko se je sestavila zanesljiva statistika, se je pokazalo, da je epidemija bila hujša od vojne. V treh mesecih je pomorila deset milijonov ljudi.

V Zedinjenih državah je v tem kratkem času umrlo več kot pol milijona ljudi za to boleznijo — desetkrat toliko kot je bilo Amerikancev ubitih na bojiščih. Vsaka država unije je bila prizadeta. V Mehiki so našli 450 tisoč mrtvih. Na polineških otokih so bile žrtve tako številne, da so jih morali pokopavati v masnih grobovih. Bolezen je skakala od kontinenta do kontinenta, od otoka do otoka. Po nekaterih vaseh v Alaski so pomrli vsi moški. Izmed 30 tisoč prebivalcev na zapadnem delu otoka Samoa jih je umrlo sedem tisoč, v Indiji pa jih je poginilo najmanj tri, morda štiri milijone.

Kje in kako se je pričelo, je skrivnost, ki menda nikdar ne bo rešena. V Ameriki je prvič zbudila pažnjo zdravnikov v vojaškem taboru v Kansasu meseca marca 1918. Mnogo vojakov se je začelo pritoževati zaradi hude gripe. Imeli so vročico, kosti so jih bolele, kašljali so in včasih so dobili pljučnico. Pozneje

so bolezni dali ime "španska influenza," ker je Špance posebno hudo zadela. Skoraj ob istem času, ko je nastopila v Kansasu, so začele prihajati vesti o boleznih z enakimi simptomi v Franciji, na Kitajskem in med japonskimi mornarji v Pacifiku. Meseca maja se je bolezen prikazala na Škotskem in na Grškem; mesec pozneje je že razsajala po Nemčiji, Avstriji, po Skandinaviji in po Indiji. Zedinjene države in Kanada niso občutile vse peze do kraja poletja, ko se je bolezen vrnila preko Atlantika. V Bostonu je mornariška bolnišnica naznanila petdeset nenadnih slučajev. Teden pozneje je bilo dva tisoč mož bolnih. Iz mornariške vojašnice je preskočila v vojaški tabor. Vsak četrti mož je obolel. Večina jih je pač okrevala, toda izmed sedemdesetih bolnikov je po eden umrl. Z ozirom na veliko koncentracijo moštva v vojašnicah, taborih, na ladjah itd. se še lahko smatra za srečo, da ni bilo več žrtev.

Iz vojaških krogov je influenza preskočila v civilne. Čim bolj se je širila, tem pogubnejša je postajala. V Clevelandu, Baltimoru, Pittsburghu, Spokanu in San Antoniju so ljudje pogibali kakor muhe. Kongres je dovolil milijon dolarjev za pomoč žrtvam. Rdeči križ je bil povsod na nogah. Kakor so se redčila ameriška mesta, tako se je krčilo prebivalstvo na Dunaju, v Amsterdamu, Londonu, Edinburghu in Bombayu.

Neznani povzročitelj influence je bil v vsakem oziru "nevtralen"; oziral se ni ne na narodnost, ne na vero, ne na stan, ne na razred. Pomožni tajnik mornarice, Franklin D. Roosevelt si je nakopal bolezen, ko je bil na opazovalni turi v Franciji; ko je ladja dospela v Ameriko, ga je morala ambulanca čakati na pomolu in ga odpeljati k materi.

V teh temnih dneh so se primerili nešteti grozni slučajji, ki so spominjali na čase kuge in kolere. Bolnišnice so bile prenapolnjene. Često so zdravniki in bolničarke, ki so za par ur zapustile bolnico, našle v posteljah nove obraze — nove bolnike namesto onih, ki so medtem umrli. Mnogo zdravnikov in bolničark je od prenapornega dela tako oslabeledo, da so sami postali žrtve bolezni, zoper katero so se borili. Poleg bolnišnic so bila pokopališča najbolj zaposleni prostori. Grobarji so včasih delali po štiri in dvajset ur na dan. V Filadelfiji je začelo primanjkovati krst in neka druž-

ba, ki je izdelovala vozove za cestne železnice, je morala hitro začeti izdelovati rakve. Po deležni okraji so trpeli prav tako kakor mesta, v mnogih slučajih huje, ker je bilo teže, organizirati pomoč.

Meseca novembra je pošast začela pešati — prav tako hitro kot se je prej razmahnila. Prišle so vesti o premirju in prebivalstvo je bilo kakor pijano. Ko je bila versajska pogodba podpisana, ni bilo več sledu po influenci in vsa strahota je bila skoraj pozabljena...

* * *

Kako pa je sedaj? Zopet je vojna, ki je vedno pripravljala ugodna za vsakovrstne bolezni. Novi način vojskovanja, ki so ga izumili "totalitarci" z brezobzirnimi napadi na civilno prebivalstvo, koncentracijo velikih množic, življenje v podzemeljskih zakloniščih — vse to je naravnost idealno za bakterije in viruse, ki so vedno pripravljeni, pomagati morilcem. In influenza je že dlje časa na poti, influenza, ki ne pozna ne meja, ne daljav, ki preskakuje oceane in gorovja in se ne briga ne za vojne, ne za mirovne cilje... Še lani so se čuli glasovi smrtnega strahu in v nekaterih krogih so vsak čas pričakovali strašno vest, da je influenza izbruhnila v Angliji, ali v Franciji, ali v Rusiji...

Doslej ni bilo takih poročil in skoraj se zdi, da je "flu" izgubila svojo nekdanjo grozo. Ta up ni fatalističen, ampak je dobil znanstveno podlago, ki sicer še ni bila preizkušena v resnični epidemiji, vendar pa je bila utrjena s poizkusi v ožjih krogih. Dr. Frank L. Horsfall, eksperimentalni zdravnik Rockefellerjeve ustanove je našel sredstvo zoper influenco, našel ga je s pomočjo srečnega slučaja. Sreča seveda ni bila vse; še le po dolgoletnem trdem delu na tej in na oni strani Atlantika je prišla na pomoč.

Mikrob, ki povzroča influenco, spada v vrsto tako zvanih virusov, tako majhnih, da jih najmočnejši drobnogled ne odkrije in najfinejši filter ne ustavi. Ni ga mogoče barvati za boljše opazovanje kakor mnogo drugih bacilov in ni ga mogoče rediti z juho kakor na primer bacila, ki povzroča tifozno mrzlico...

Pred osmimi leti je v Londonu skupina zdravnikov pod vodstvom dr. J. Fredericka Laidlawa začela posvečati svoj čas študiju influence. Znano je bilo, da je v slučaju te

bolezni vrat vedno prizadet, kar je dalo sklepati, da morajo tam biti mikrobi zbrani v velikem številu. Čim je torej prišel bolnik z influenco v kakšno londonsko bolnišnico, so mu izprali grlo, prepričani, da mora biti v tekočini silna množina škodljivih mikrob. To tekočino so tedaj vzeli v laboratorij in jo vstrcali podganam, morskim prašičkom in zajcem. Na veliko njihovo začudenje se ni nič zgodilo. Živali so ostale zdrave in žive, so ohranile svoj tek in se niso niti zmenile za mikrobe, ki naj bi jim bili prinesli bolezen. Tedaj se je Laidlaw spomnil, da je bila pri študiju nekkih pasjih bolezni podlasica zelo koristna. V splošnem v laboratorijih niso marali te živali, ker je nesnažna, nepriljudna in nima mnogo odporne moči zoper bolezni. Prav v tem slučaju pa je bila zadnja lastnost dobro došla in Laidlaw je sklenil, da jo porabi. Vbrizgnil je nekoliko tekočine z influenčnimi mikrobi nekaterim podlasicam v nosnice in počakal, kaj se bo zgodilo. V dveh dneh so bile podlasice bolne in druge so se od njih nalezle. Kakor da bi bilo treba še posebnega dokaza, da je njih bolezen influenza, je ena podlasic kihnila nekemu sotrudniku v obraz in mož je obolel z vsemi simptomi influence. Vsak dvom o povzročitelju bolezni je bil s tem odstranjen.

Težave pa so bile v tem, da ni bilo primerne sredstva za rejo influenčnega virusa. Tedaj je prišla pomoč iz Avstralije, kjer je dr. F. M. Burnet odkril, da uspeva ta virus v jajcu. Nič drugega ni bilo treba, kot narediti luknjo v jajcu, vbrizniti vanj viruse, zapečati luknjo in dati jajce v inkubator. Ob istem času so študirali influenco v Rusiji; v Moskvi se je nekoliko ljudi prostovoljno ponudilo za poizkuse. Vbrizgnili so jim v nosove podobno pripravljeno raztopino z virusi in vsi so se nato morali zdraviti. Na harvardski univerzi so pa s pomočjo posebne, brzo posnemajoče kamere dognali, na kakšen način se influenza tako hitro širi. Bolnik kihne in na tisoče drobcenih kaljic se sprosti; te, vse polne virusov, ostanejo dlje časa, včasih do pol ure v zraku in kdor jih vdihne, ima navadno influenco.

Pri Rockefellerjevi ustanovi v New Yorku so med drugim dognali, da nimajo opraviti z enim samim virusom, ampak z mnogimi. To ni bilo posebno presenetljivo, kajti danes je znano, da je več kot pet in dvajset vrst pljučnic. Pri omenjeni ustanovi je vodil to delo dr. T.

Francis jr. Njegovo preučavanje influence ga je bilo povedlo v mnoge kraje od Alaske do Puerta Rica. Ko je tu izbruhnila epidemija, je pohitel na otok in cepil mnogo ljudi z virusom. Vsi so ostali zdravi.

Kljub temu on in njegovi tovariši niso bili popolnoma zadovoljni. Res je, da je cepljenje obvarovalo ljudi — toda le od ene vrste virusa. A sedaj, ko je bilo znano, da je več vrst influence, oziroma virusov, ki jo povzročajo, je bilo vprašanje, kako obvarovati ljudi od influence v vsakem slučaju, še vedno nerešeno.

Lanske spomladi je prišel dr. Frank Horsfall jr. na mesto Laidlaw in skoraj ob istem času je med podlasicami izbruhnila božjastna epidemija. Dr. Horsfall se je ustrašil in storil vse, da bi rešil kolikor mogoče živali. Cepil jih je zoper bolezen in na srečo se je epidemija kmalu podela. Kmalu pa je opazil, da nekaj ni bilo v redu. Ko je živalim vbrizgnil raztopino z influenčnim virusom, bi bile morale kakor navadno dobiti influenco — pa je niso!

Zakaj ne? — Naposled je prišel do edino mogočega sklepa: virus influence se je spojil z virusom pasje božjasti, katerega so podlasece dobile v prejšnji bolezni in s tem so živali postale imunizirane zoper influenco. Druge vrste influenčnega virusa so se jim zbrizgnile — rezultat je bil enak. Tako je slučaj pomagal, da je bilo najdeno cepivo zoper influenco.

Kar je sledilo, je bilo enostavno. Horsfall je del v jajce oba virusa in položil jajce v inkubator. Kultura, ki se je na ta način dobila, je služila za novo cepivo. Od tistega časa ni bilo nobene resne epidemije v velikem obsegu. Na Puertu Ricu je bilo po leti precej influence, a ko je Horsfall prišel tja, se je že podela. Na zapadu je bilo naznanjenih nekoliko tisoč slučajev influence; v vse te kraje so poslali novo cepivo. Definitivni rezultati še niso mogli biti objavljeni, toda razna predhodna poročila potrjujejo uspešnost cepiva in če bodo končni raporti enaki, se bo lahko reklo, da je groza influence, najhujše morilke našega časa, premagana.

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

“IVAN CANKAR”

TA IGRALSKA SKUPINA je zrasla iz gibanja, ki je bilo znano pod imenom Jugoslovansko republikansko združenje. Kakor po drugih naselbinah, tako je to gibanje našlo mogočen odmev tudi med clevelandskimi naprednimi Slovenci in pod okriljem tukajšnje postojanke JRZ se je organizirala skupina mladih diletantov, ki so v decembru 1918 vprizorili v nekdanji Birkovi dvorani na St. Clair Ave. Finžgarjevega “Divjega lovca.” Predstava je bila zelo uspešna in naval tolikšen, da je bila dvorana premajhna za vse obiskovalce; zato je ta skupina igro ponovila.

Uspeh je igralce tako navdušil, da so začeli razmišljati o ustanovitvi novega dramskega društva, ki bi redno prirejalo dramske predstave, — nekaj, česar tedanja društva, ki so gojila dramatiko, (“Lunder-Adamič,” “Triglavl,” Slovenski Sokol) niso vršila. Njihova želja se je kmalu začela uresničevati. Že 6. februarja 1919 se je vršila ustanovna seja, ki

jo je bil sklical pripravljalni odbor, organiziran v kuhinji pri Birku. (V tem odboru so bili Frank Česen, Frank Kovačič, Vatro Grill, Joseph F. Terbižan, Zofi Birk, Paula Truger, John Breščak in Janko N. Rogelj.) Seja, kateri je predsedoval Frank Česen, je sprejela pravila in osvojila predlog Zofije Birkove, da se novo slovensko dramsko društvo imenuje “Ivan Cankar,” našemu velikemu pisatelju v spomin. Prvi predsednik društva je bil Frank Česen, tajnik Vatro Grill, blagajničarka pa Zofi Birk. Za prvega režiserja je bil izvoljen Janko N. Rogelj, ki pa je kmalu nato odšel iz mesta in njegovo mesto je zavzel Louis F. Truger, ki je 9. marca istega leta režiral uprizoritev “Desetega brata.” Prireditve se je vršila v Birkovi dvorani in je prinesla društvu \$182.91 čistega prebitka; društvo je od te vsote podarilo \$100.00 blagajni organizacije “Slovenski narodni dom,” ki je bila na delu za zgraditev S.N.D. na St. Clair ave., največ-

jega slovenskega narodnega doma v Ameriki. Društvo je štelu 36. članov.

V isti sezoni je "Ivan Cankar" podal še dve predstavi, "Revčka Andrejčka" v februarju in "Cigane" v maju. Prva je prinesla \$90.66 prebitka, od katerega je dobil polovico S.N.D. in polovico Slovenska narodna čitalnica; druga pa \$111.51 in društvo je sklenilo porabiti ta denar za kulise in druge svoje potrebe.

Glavno zanimanje društva "Ivan Cankar" je bilo poleg dramatike uresničenje ideje zgraditve S.N.D. Društvo je kmalu po svoji ustanovitvi podpisalo petdeset delnic novega narodnega podvzetja. V letih, ko se je najbolj delalo za stvar, je bilo to društvo med prvimi in najdelavnejšimi glasniki in delavci za S.N.D. Saj skoro ni igralo igre, ne da bi obenem agitiralo za novi dom — ustmeno, v dopisih, na letakih — in neprestano poudarjalo potrebo velikega narodnega hrama in velikega, moderne odra, kjer bi se naša Talija mogla svobodneje gibati. Čim je zvedelo, da se bliža uresničenje te ideje, je zbralo nad \$1500.00 za kulise na odru novega doma. Ob priliki slavnostne otvoritve S.N.D. je društvo uprizorilo "Brata Martina," plačalo vse stroške, ki jih je imelo v zvezi s predstavo, iz svoje blagajne, a vse dohodke od prireditve pustilo domu. Predstava je bila izredno uspešna. Naval ljudstva tolikšen, da je bila dvorana premajhna. Frank Česen piše o nji med drugim (v spominski knjigi, izdani ob priliki društvenega 20-letnega jubileja):

"Dan slavnostne predstave, dne 2. marca 1924 je napočil. Obširni avditorij se je pričel polniti. Kmalu je bil tako natlačen, da bi niti miš ne pridrla skozi. Sodili smo, da je bilo v dvorani do tri tisoč ljudi, dočim se jih je moralo več sto vrniti, ker niso dobili prostora. Igro smo ponovili naslednjo nedeljo ob skoro enako številni udeležbi."

Česen tudi pravi: "Sodeč po aplavzu, je bila igra dobro uprizorjena." Najbrž — za tedanje razmere. Ampak naš diletantski oder je tedaj šele komaj dobro zlezal iz poveljev: igralcev ni manjkalo in tudi dobre volje je bilo dovolj, manjkalo pa je teoretičnega in praktičnega znanja. Ta vrzel se je zamašila, ko je spomladi l. 1924 prišla v Cleveland odlična slovenska igralka Avgusta Danilova, katere prihod se mora smatrati za nov mejnik v raz-

voju slovenske dramatike v tej naselbini. Frank Česen piše o tem:

"Po otvoritvi S.N.D. je prišla v Cleveland pijonirka slovenske drame, ga. Avgusta Danilova iz Ljubljane. V sporazumu in s sodelovanjem "Cankarja" glede izbire iger nas je presenetila z globoko zasnovano dramo 'Elga.' Ko nam je razdelila vloge, nas je pričela uvažati v skrivnosti dramske umetnosti do vseh podrobnosti s strokovnega stališča. Ob njenem razlaganju smo se počutili kot šolarčki prvega razreda. Tedaj smo šele spoznali, kako daleč smo še od popolnih igralcev in koliko važnih stvari smo prezrli v prejšnjih igrah. Vse je moralo iti kot po 'žnorc.' Meni je dala skrajno pusto vlogo starega grajskega oskrbnika. Ko bi mi jo dal povprečni režiser, bi jo hvaležno odklonil, nji sem pa sledil kot kužek, vzlic temu, da me je naredila grbastega, švedraste ga in da mi je celo glas izpremenila. 'Elga' je bila v resnici umetniško podana in hiša vzlic visoki vstopnini razprodana. Po tem uspehu smo postali tako navdušeni, da smo Danilovo angažirali kot režiserko in učiteljico dramatike za celo leto. Pod njenim vodstvom smo igrali za amaterje neverjetno težka in komplicirana dramska dela kot so 'Golgota,' 'Martin Krpan,' 'Bratje sv. Bernarda,' 'Pahljača Lady Windermere,' 'Ekvinokcij,' 'Poslednje Peterčkove sanje' itd. V slednji je igrala Danilova vlogo Peterčkove matere in sicer tako prepričevalno, da smo se celo utrjeni vojaki 'Kralja Matjaža' za odrom jokali.

Najzanimivejša je bila pa dramatična šola, katero je Danilova obdržavala trikrat v tednu v S.N.D. V tej šoli je podučevala dramsko teorijo v obliki kretenj, mimike in vokalizacije. V vseh teh predmetih smo sicer že imeli precej površnega znanja, toda ona se je poglobila v vsako malenkost in iz nje pričarala umetnost. Te tečaje je obiskovalo od trideset do štirideset učencev. Večina izmed njih je vztrajala do konca in s tem mnogo pridobila, ne le v teoriji, temveč tudi v praksi. Iz njene šole so izšli dobri igralci in režiserji, ki se še danes pridno udejstvujejo na dramskem polju."

Društvo se je poslovilo od svoje učiteljice dne 26. aprila 1925, ko ji je za odhodnico vprizorilo "Ekvinokcij." Vpliv Danilove na razvoj slovenske dramatike v Clevelandu je bil zelo močen in se še danes čuti, saj je izšlo iz

njene šole mnogo naših današnjih odličnih igralcev in režiserjev, na primer John Steblaj, Vatro Grill, Tončka Simčičeva in drugi, ki so svoje znanje prenesli na naš mladi rod, ki se pridno in z veseljem udeležuje na našem odru in zlasti pri "Cankarju" že prihaja v večino.

Društvu "Ivan Cankar" gre zasluga tudi za ustanovitev Slovenske šole S.N.D. Šola je bila prvotno ustanovljena l. 1924 kot naraščaj dramatične šole, ki jo je poučevala Danilova, leto pozneje je pa prešla v območje Slovenskega narodnega doma.

Leta 1939, ko je društvo praznovalo dvajsetletnico obstoja, je bila izdana spominska knjiga, v kateri se nahaja kronološki seznam iger, podanih od začetka do 26. feb. 1939. Igrale so se sledeče igre (imena avtorjev so v seznamu izpuščena):

L. 1919: Deseti brat, Revček Andrejček, Cigani, Legijonarji, Sin, Revček Andrejček in Zaklad.

1920: Rokovnjači, Sin (v Barbertonu, O.), Tri Sestre, Tujka, Stara mesto mlade, Napoleonov samovar, Krivoprisežnik, Izmajlov, Pohujšanje v dolini šentflorjanski, Domen in Grča.

1921: Deseti brat, Kovarstvo in ljubezen, Veriga, Čarovnica, Sin, Kralj na Betajnovi, Lepa Vida, Gospa, ki je bila v Parizu ali Huzar.

1922: Izbiralka, Oče, Anfisa, Razvalina življenja, Divji lovec, Domen, Cigani.

1923: Begunka, Stara mesto mlade, Mati, Krivoprisežnik, Kmečka osveta, Eden se mora ženiti, Testament, Prepozno, O ta naš Janez, Medved, Trma, Urban, Smukova ženitev, Pesek v oči.

1924: Užitarji, Zdravnikov strežnik, Pohujšanje v dolini šentflorjanski, Brat Martin, Elga (pod režijo Danilove), Svet, Kdo je mrtev?, Golgota, Janko in Metka, Deseti brat, Martin Krpan, Janko in Metka, Amerikanka, Gospa, ki je bila v Parizu, Martin Krpan, Mlinar in njegova hči, Volja, Pri belem konjičku, Peterčkove poslednje sanje.

1925: Legijonarji, Rokovnjači, Bratje sv. Bernarda, Ugrabljene Sabinke, Miš, Pri puščavniku, Eden se mora oženiti, Pahljača Lady Windermere, Detektiv, Ekvinokcij (za odhodnico Danilovi), Detektiv, Elga (v Lorainu, O.), Revček Andrejček, Vdova Rošlinka, Moč

teme, Lokalna železnica ali Zaroka po razmerah, Cigani.

1926: Urban, Smukova ženitev, Domen, Čarlijeva teta, Ljubosumnost, V ječi ali Zamenjani ženin, His Model Wife, Kralj na Betajnovi, Rodoljub iz Amerike, Stari grehi, Ciganin.

1927: Two Dollars, Please, Kakršen gospod, tak sluga, Saloma, Dom, On in njegova sestra, Sad greha, Navaden človek, On in njegova sestra, Divji lovec.

1928: Veseli dan ali Matiček se ženi, Milijon, Mladost, Zdravnik proti svoji volji, Mlinar in njegova hči.

1929: Konec sveta, Morje, Prisega o polnoči, Kajn.

1930: Martin Krpan, Kdo je mrtev, Utopljenec, Kajn (za Jug. kult. vrt).

1931: Valenska svatba, Vozel, Matiček se ženi.

1932: Miklova Zala, Deseti brat, Hlačni gumbi, Ob zadnji uri.

1933: Madam Bonivar, Miklova Zala (izvleček igre igran na prostem).

1934: Turške kumare, Hlapci (dvakrat).

1935: Slovenska svatba na prostem, Legijonarji.

1936: O ta vražja vdova, O ta vražja vdova (ponovljena v korist sklada za nabavo Peruškove slike za clevelandski umetniški muzej), Hlapec Jernej in njegova pravica (igrana za Cankarjevo ustanovo).

1937: Kura gospoda Bombeka, O, ta vražja vdova (igrana za X. redno konvencijo SNPJ).

1938: Amerikanec na Trški gori, sodelovali pri vprizoritvi Etbin Kristanove drame "Gospodar," ki jo je vprizorila Cankarjeva ustanova in pri vprizoritvi Cankarjeve "Za narodov blagor" (tudi Cankarjeva ustanova).

1939: Denar, Naš gospod župnik, Prevara.

Lani je "Cankar" dvakrat podal šaloigro "Smuk-Smuk" (Metka Bučarjeva) in vprizoril Andrej Kobalovo igro iz ameriško-slovenskega življenja "Naši domači — tujci." Prvo igro je ponovil v korist Cankarjeve ustanove.

Letos je društvo ponovilo Finžgarjevega "Divjega lovca."

Pri društvu "Ivan Cankar" je izredno močno zastopana naša tu rojena mladina, ki predstavlja okrog 50 odstotkov aktivnega članstva. Zato je zanimivo in značilno, kar piše o

zadnji uprizoritvi "Divjega lovca," "Prosvetin" dopisnik in splošno poznani clevelandski kulturni delavec Milan Medvešek, ki pravi med drugim:

"Dramski zbor 'Ivan Cankar' je zadnjo nedeljo vprizoril Finžgarjevega 'Divjega lovca.' To poznano klasično delo slovenske Talije je privabilo v Slovenski narodni dom zelo lepo število občinstva. Videli smo mnogo 'old timerjev,' ki igro poznajo že mnogo let. Naslovno vlogo je igral Rudy Vidmar. Rudy je dober igralec, govori lepo slovenščino, dasiravno je tu rojen. Tudi po postavi odgovarja takim junaškim vlogam. Majdo, ljubico divjega lovca, pa je igrala dražestna Anne Čebulova. Ano je res lepo videti na odru, kajti igra tako kot da bi bila že mnogo let na odrskih deskah. Njen glas je melodičen, čist in njena slovenščina odlična. Slovenski oder je z njo pridobil

igralko prvega reda, prav tako izborna igralko kot sta Olga Marnova in Florence Jerajeva. Vse tri so tu rojene in vzgojene.

Druge glavne vloge so igrali: Louis Zorko, Vatro Grill, ki je igro režiral, John Steblay, Nežika Kalan, Anton Eppich, Joseph Mrhar, Joseph Skuk, John Krebel in drugi. Nekateri so vloge izvršili prav dobro, drugi prilično. Ostale ženske vloge so bile v rokah naših mladih tu rojenih deklet, in sicer Frances Tavčar, Vicky Penca, Jean Turkovich, Rose Mulley in drugih. Vse kaže, da bo slovenska drama v Ameriki še dolgo živela."

Društvo "Ivan Cankar" ima zdaj okrog sto aktivnih članov. Njegovi današnji režiserji so Vatro Grill, Tončka Simčičeva in John Steblaj.

(Dalje prihodnjič.)

Indija

V BRITSKEM IMPERIJU ima Indija poseben položaj, popolnoma neenak vsem drugim delom te ogromne skupine narodov in dežel, združenih pod krono angleškega kralja. Čudna je ta dežela v neštetih ozirih in težko si je o njej ustvariti sliko, ki bi se popolnoma vjemala z resnico. V mnogih krogih razširjena misel, da je Indija zemljepisna in narodopisna enota, ni nikakor pravilna; v svojih jezikih, katerih se v onih krajih govori blizu stopetdeset, nimajo domačini niti imena za svojo deželo. Nekdaj je bila znana pod imenom Hindustan, toda ta beseda je perzijskega vira in pomeni deželo Hindov. (Turkestan, Beludžistan, Afganistan itd. so enako sestavljena imena in v vseh pomeni "stan" deželo.) Kadar domačini sploh rabijo to ime, označujejo z njim le tisti severni del dežele, kjer se govori jezik "hindi." Ime "Indija," ki je sedaj v splošni rabi, prihaja od reke Indus. To je polotok v obliki trikotja, ki sloni na himalajskem gorovju in sega s svojo ostjo daleč v morje; na zapadni strani obliva bregove Arabsko morje, na vzhodni pa Bengalski zaliv. Dežela obsega blizu milijon in osemsto tisoč četvornih milj in ima okrog tristo milijonov prebivalcev—približno toliko kot vsa Evropa, odštevši Rusijo. Njen južni rt je le

osem stopinj oddaljen od ekvatorja, severni deli pa segajo do 37. stopinje—od tropičnega pa do zmernega podnebja.

ARIJCI IN DRAVIDI

Stara zgodovina Indije je zavita v meglo legend, ki večinoma izvirajo iz velikega eposa Mahabharata; po njih bi bilo treba iskati začetke indijske zgodovine tri tisoč let pred Kristom. Toda arheološke najdbe, ki so zelo bogate, kažejo, da je med to poezijo in znanstveno resnico velika razlika. Kolikor se more ugotoviti, sta se v davni dva plemena borila za posest dežele; temnopolti Dravidi so bili stari domačini, napadali pa so jih od severozapada Arijci, ki so bili razdeljeni v mnogo plemen in so se pogostoma bojevali med seboj, proti Dravidom so se pa združevali. Očividno so Arijci imeli boljša sredstva in Dravidi so se naposled morali umakniti na južne planjave. Arijci pa so zasedli vse severne kraje in so postali gospodarji dežele. Bili so pretežno poljedelci in pastirji in kot taki so živeli nomadsko, živina pa je bila njih glavno bogastvo. Toda poznali so skoraj vse kovine in so imeli med seboj kovače, zlatarje in bakararje, tesarje, brivce in druge rokodelce, ki so osnovali vasi in mesta. Redili so tudi konje in

so jih rabili v boju za jahanje in vprežene v bojne vozove. Naučili so se graditi ladje na rekah in zdi se, da jim tudi morje ni bilo popolnoma neznan. Med njimi ni bilo kast, ki so pozneje igrale in še igraje veliko vlogo v Indiji in žene so v družbi imele odlično mesto. Ob začetku šestega stoletja pred Kristom so imeli med himalajskim gorovjem in reko Nerbuda šestnajst samostojnih držav, med njimi nekoliko monarhij, druge pa so bile republike, osnovane kot plemenske skupine.

Življenje teh starih Indov, njih kultura, sploh njih zgodovina je zelo zanimiva; prostor pa ne dopušča, da bi se tukaj poglobili vanjo.

BUDHIZEM

Tej dobi je sledila budhistična. Začetnik budhizma je bil Gotama Budha, ki je nastopal v dobi kralja Bimbisare, okrog 520 pred Kristom. V naslednjih dveh stoletjih se je njegov nauk razširil po vsej severni Indiji, ni pa nikdar popolnoma izpodrinil starega brahmanizma in sedanji hinduizem je mešanica obeh. Najstarejši pisani spomeniki so budhistični, pisani deloma v jeziku "pali," večinoma pa v budhističnem sanskritu. Iz originalnega sanskrita so se razvili vsi jeziki v Evropi, izvzemši one mongolskega porekla kot turški, madžarski, finski, estonski.

Evropa—kar pomeni za one čase Grke in Rimljane—se je seznanila z Indijo v dobi Aleksandra velikega, ki je vdrl v Indijo leta 327 pred Kristom. Njegova vojna v teh krajih je posebno poglavje. Vzdržal je v Indiji le dve leti, ker se je njegova vojska, silno trpeča od žeje v puščavi začela upirati in se je umaknila na obrežje, kjer je sedaj luka Basin, odtod pa nazaj v Perzijo. Aleksander je upal, da se vrne v Indijo in je pustil v raznih krajih posadke. Toda leta 323 je nagloma umrl in njegovi veliki načrti so splavali po vodi. Ko se je njegov imperij razdelil, je dobil Baktrijo in Indijo Seleucus Nicator. Medtem so pa razni pustolovci, ki so bili sledili Aleksandru in so po njegovi smrti ostali na cedilu poskušali srečo na svojo roko. Najbolj uspešen med njimi je bil Čandragupta Maurja, ki je igral precej dvomljivo vlogo in se je Grkom tako zameril, da je moral bežati. V zmedah, ki so takrat vladale po vsej deželi, se je pa poslužil tolovajskih tolp in je z njihovo pomočjo osvojil Pataliputro (sedanjo

Patno), glavno mesto pokrajine Magadha. Odtod je napadal severozapadne pokrajine in jih prisilil, da so priznale njegovo nadvlado. Seleucus je medtem utrdil svojo vladavost v Siriji in je osvojil Babilon. Leto 312 pred Kristom sta bili obe kraljevini utrjeni. Seleucus je najprej nastopil proti Čandragupti, toda razmere so bile zanj neugodne in zato je sklenil zvezo s svojim prvotnim nasprotnikom, mu za petsto slonov odstopil razne grške naselbine, mu dal svojo hčer za ženo in poslal poslanika na njegov dvor. Ta poslanik je bil Grk Megasthenes, ki je prvi podal zapadnemu svetu boljšo sliko o Indiji kot jo je imel dotlej.

Ti dve dinastiji sta potem dolgo vladali vsaka v svojem kraljestvu in v tej dobi se je budhizem razširil po vsej deželi. Iz zapadne države je pa prihajal grški vpliv, ki se pozna zlasti v ostankih tedanje umetnosti. V teku drugega stoletja pred Kristom je napadel Antioh tretji Indijo in je osvojil neke severozapadne dele. Za njim so prihajali drugi napadalci, zadnji med njimi Menander, katerega se je Pušjamitra Sunga uspešno zoperstavil in ga izgnal iz doline Gangesa. Pod njegovo vladavostjo je nastala brahmanska reakcija proti budhizmu. Potem so sledile rfazne druge dinastije.

NAPADI BARBAROV

Okrog leta 100 pred Kristom so vdrla s severa tri tuja plemena v deželo in podjarmila domače prebivalstvo v nekaterih pokrajinah. To so bili Saki, nomadski pastirji iz srednje Azije, Pahlavi, o katerih nekateri zgodovinarji mislijo, da so pravzaprav bili Parti iz Perzije in Javani (ali Jonci), tujci iz nekdanjega grškega kraljestva ob severozapadni meji. Domače prebivalstvo jih je sovražilo, ker so zaničevali indijske šege in postave in jih je smatralo za barbare. Dolgo so trajali boji med tujci, katerih vladarji so si naredili perzijski naslov "kšatrapa" (satrapa) in domačini, katere so vodili vladarji iz dinastije Andhri. Sreča se je naklanjala včasih na to, včasih na ono stran, okrog leta 236 po Kristu je pa dinastija Andhrov izginila, ne da bi bili ostali kakšni zgodovinski podatki o načinu njenega propada. Potem so vladali kšatrapa do konca četrtega stoletja, ko je

Čandragupta Vikramaditja premagal zadnjega izmed njih.

Medtem so se izvršili drugi vpadi in zgodovina Indije je v prvih stoletjih po Kristu zelo zmedena in polna bojev. Nekateri dobe, zlasti v tretjem stoletju so sploh nejasne. Bolj znani so dogodki, odkar je prišla na krmilo dinastija Guptov, katero so okrog leta 470 premagali Huni (Beli Huni ali Eftaliti). Njih vlada ni bila nič drugega kot organiziran rop in je gnala podjarmljeno prebivalstvo v obup. Zadnji njih vladar, Mihiragula, imenovan "Atila Indije" je bil leta 528 premagan od upornih domačinov in hunska oblast je bila s tem silno omajana. Okrog leta 565 se je pa popolnoma podrla, ko so Hune premagali Turki ob reki Oksus. Vendar pa so Huni, ki so se bili naselili v Indiji ostali tam, se prilagodili razmerom in nekateri izmed njih so pozneje igrali važne vloge. Tako je postalo indijsko prebivalstvo plemensko še bolj mešano kot je bilo že prej.

MOHAMEDANSKI VPADI

V vseh teh časih je bila dežela razdeljena v večje in manjše države, med katerimi so se skoraj vedno vodili boji in meje so se pogostoma menjale. Najvažnejši dogodki po hunski dobi so pa mohamedanski napadi. Prvi se je izvršil leta 664, komaj 32 let po Mohamedovi smrti. Arabci so opustošili velik del dežele, niso pa dosegli nobenih trajnih uspehov. Leta 711 je prišel Mohamed Kasim z drugo armado in ustanovil islamsko vlado v imenu kalifa Valida. Leta 750 so se Indijci dvignili zoper tuje tiranstvo in se osvobodili mohamedanskega jarma. Tedaj so imeli mir sto petdeset let.

Sultan Sabuktagin, znan pod priimkom Nazr ed din, ki je nekdan bil turški suženj, je razširil svojo oblast nad večjim delom sedanjega Afganistana in Korasana in ustanovil v Gazniju svoje glavno mesto. Njegov najstarejši sin Mahmud je leta 977 napadel lahorskega radžo Džajpala, ga premagal in si podložil ves Pundžab. Nasledil ga je leta 997 njegov sin, tudi Mahmud po imenu in ta je bil prvi velikih mohamedanskih osvojevalcev v Indiji. Vladal je tri in trideset let in je razširil od očeta podedovano oblast od Perzije do reke Ganges. Baje je vodil svojo vojsko sedemnajstkrat na indijske planjave. Džajpalov

sin Anandpal se je dvignil proti njemu in iz vse dežele so se mu pridružili zavezniki. V dolini Pešavar je prišlo do velike bitke, v kateri je zmagal Mahmud s svojo turško konjenico in od tega časa je Pundžab skoraj nepretrgoma mohamedanska pokrajina.

Med mohamedanci uživa ta Mahmud veliko slavo; v tistih časih je bilo mohamedanstvo skrajno fanatično kot je v nekaterih krajih še sedaj in Mahmudovi boji so bili večinoma verskega značaja. Najbolj značilna je v tem oziru vojna, ki jo je vodil v letih 1025 in 1026. V Somnatu so Indijci imeli hram, posvečen bogu Sivi, s katerim so bile spojene neštete legende. Brahmani so imeli to svetišče v največji časti in prav zaradi tega se je Mahmud napotil, da pokaže tam slabost indijskih bogov in moč Mohamedove vere. Poročila iz tedanjih časov pravijo, da se je indijska vojska zbrala na kraju somnatskega polotoka za obrambo svojega svetega mesta, da jo je Mahmud tam napadel in da je bitka trajala dva dni. Naposled so bili Indijci premagani, njihovi vojščaki so zbežali na ladje, brahmanški duhovniki so se pa umaknili v notranjost svetišča in so mu ponujali ogromno odkupnino, če pusti kip njihovega boga nedotaknjen. Mahmud pa je udaril s svojim bojnim kolom po kipu in ko se je ta razbil, se je izsula iz njega velikanska množina dragega kamenja.

Mahmuda slave tudi kot pokrovitelja literature. Nobeden izmed njegovih štirinajstih naslednikov ni dosegel podobne slave. Njihove vlade so trajale le nekaj čez sto let. Neki afganski velikaši so med tem ustanovili malo državo v gorskih hribih in leta 1155 je eden teh, Ala ed din po imenu premagal zadnjega Mahmudovega naslednika Bahrama. Glavno mesto Gazni je bilo razdejano in porušeno do tal. Bahramov sin Kusru je zbežal v Lahore in tam, v notranjosti Indije ustanovil prvo mohamedansko dinastijo, ki pa ni bila dolgotrajna.

Afganski vladarji, ki so tedaj prišli na površje, so bili tudi mohamedanci in eden izmed njih, Mahomed Gori, je bil, kot pripovedujejo mohamedanski zgodovinarji, mogočen bojevnik in osvojevalec. Bil je pa tudi navihan spletkar in je znal dva domača indijska kralja nahujskati enega proti drugemu in se tako okoristiti z njuno oslabitvijo, da je prišla vsa severna Indija od reke Indus do

Brahmaputre pod njegovo oblast. Sam se ni nikoli trajno naselil v Indiji; kot svojega zastopnika je namesti sužnja Kuth ud dina. Leta 1206 je bil Mahomed Gori v svojem šotoru v spanju ubit in Kuth ud din se je nato proglasil za sultana, Delhi pa je določil za glavno mesto. Dinastija, ki jo je ustanovil, je v zgodovini znana pod imenom "suženjska" in je trajala skoraj sto let. Kuth sam je bil baje dober vojskovodja in pravnik, toda njegovi nasledniki niso zapustili nobenega sledu v zgodovini.

Feroz II. je izpodrinil Kuthovo dinastijo, njega pa je leta 1294 dal umoriti njegov nečak Ala ud din Khidji in zasedel njegov prestol. Njega smatrajo za tretjega velikih mohamedanskih osvojevalcev v Indiji. Do leta 1316, ko je umrl, je razširil svojo oblast do juga in povsod je oplenil indijske hrame, v katerih so bili bogati zakladi.

PRVI MONGOLSKI VPAD

Med njegovimi nasledniki je treba omeniti Mahomeda ben Tughlaka, ki je vladal od leta 1325 do 1351, ne zaradi kakšnih posebno dobrih lastnosti, ampak ker spada med največje tirane, kar jih je zapisanih v zgodovini in ker je s svojo neizmerno sebičnostjo tako oslabil deželo, da je s tem pripravil tla za poznejši mongolski napad. Že v njegovem času so nekatere mongolske čete vdrle v Indijo, a teh se je rešil z bogato odkupnino. Sploh je razsipaval državni zaklad, ki ga je bil nabral Ala ed din, tako da si ni znal pomagati drugače kot s prisilno bakreno valuto, ki je popolnoma razkrojila trgovino. Enkrat je zbral veliko vojsko, s katero je mislil napasti Perzijo. Enkrat je res poslal vojsko proti Kitajski, ki pa je bedno poginila v himalajskem gorovju. V času njegove vlade so afganski kraji v Bengalu odvrkli jarem njegove dinastije, ko mu je sledil njegov bratranec Feroz, ki je baje bil blag, toda slaboten vladar, so se revolte posameznih plemen nadaljevale in ko je leta 1338 mongolski kan Timur (znan tudi pod imenom Tamerlan) napadel Indijo, je nalletel le na slaboten odpor. Zadnji sultan iz Tughlakove dinastije, Mahmud je bil premagan v bitki pri Delhiju in je pobegnil v pokrajino Gurajat. Zmagoviti Mongoli so oplenili mesto Delhi in pomorili na tisoče prebivalcev, kar je Timur sam podrobno opisal v

"Malfuzat-i-Timuri" kot da se je hotel bahati z divjaško okrutnostjo svojih tolp. Sicer pa to žalostno poglavje ni zapustilo trajnega sledu; Timur se je vrnil v Samarkand kakor je bil prišel in Mahmud Tughlak se je zopet prikazal v svojem opustošenem glavnem mestu. Njemu so sledili Sajidi, ki so vladali približno štirideset let, a njih oblast ni obsegala več kot mesto Delhi in nekoliko okolice. Zadnjega te dinastije je pregnal Afganec Bahlol. Njegovi namestniki so premestili glavno mesto v Agro. Leta 1526 je Bahor, peti Timurjev naslednik napadel Indijo, premagal zadnjega afganskega sultana Ibrahima in ustanovil mongolski imperij.

V južni Indiji se je bila medtem razvila država Vižajanagar, kateri so bili podložni knezi vseh malih držav na jugu in njena oblast je trajala najmanj dva stoletja. Medtem, ko je po severu povsod prodiral islam, se je tukaj ohranila domača vera s svojimi stari šegami. V posameznih severnih krajih so bile razne dinastije, med katerimi je pet dobro znanih. Vse so se leta 1565 združile proti vladarju Vižapanagarja in pri Talikoti je prišlo do odločilne bitke, v kateri je bil indijski radža poražen in ubit. Vendar pa mohamedanski zmagovalci niso prodrli daleč na jug. Suverenost Vižajanagarja je bila sicer razdejana za vedno, posamezne državnice so pa ohranile svojo neodvisnost z domačimi knezi in mnogi sedanji radže, nizami in maharadže so njih potomci.

DRUGI PRIHOD MOGULOV

Ko je Baber leta 1525 vdrl v Indijo, je bil največji del dežele mohamedanski; posamezni deli pa vendar niso priznali oblasti afganskega sultana, ki je vladal v Agri in ko je Baber leta 1526 zmagal pri Panipatu, tudi njega niso priznali kot cesarja Indije. Toda Baber ni sledil Timurjevemu zgledu; ni se zadovoljil s plenom, ampak je hotel ustanoviti v Indiji svojo državo. Posrečilo se mu je, da je premagal vse upore. A ko je leta 1530 umrl, so izbruhnili na raznih straneh novi nemiri in njegov sin Humajun je moral pobegniti v Perzijo. Na tem begu se mu je v mali trdnjavi Umarmot rodil sin Akbar. Mohamedanski zgodovinarji ga imenujejo Akbarja Velikega. Bil je resnični ustanovitelj mongolskega imperija, ki je trajal dve stoletji.

Rojen je bil leta 1542 in je bil sodobnik angleške kraljice Elizabete. Ko je njegov oče umrl vsled neke nezgode, je bil mladi Akbar v Pundžabu, kjer so se bili Afgani uprli. Prvih sedem let svoje vlade je imel neprenehoma boje. Za svojo prvo nalogo je smatral utrditev svoje oblasti v Pundžabu in v krajih okrog Delhija in Agre. Leta 1567 je naskočil in osvojil trdnjavo Čitor in zasedel pokrajino Ažmere. Leta 1570 je pridobil Aud in Gvalijor. Dve leti pozneje je povedel svojo vojsko v Gužarat, premagal zadnjega neodvisnega ahmedabadskega sultana in podložil pokrajino mongolski oblasti. Istega leta so bili Afgani pregnani iz Bengala in je bila spodnja dolina reke Ganges zopet pridružena Indiji. Tedaj je imel Akbar večji del Indije pod svojo vlado kot je sploh kdaj bil združen. Nadaljeval pa je osvojevanje vse svoje življenje. Leta 1578 je pridružil Oriso Bengalu, leta 1581 se je vdal Kabul, leta 1587 Kašmir, leta 1592 Sind in dve leti potem Kandahar.

Akbarjev spomin pa živi v Indiji še danes zaradi njegove civilne uprave, ki je za tedanje čase bila napredna in običajni mohamedanski fanatizem je nadomestil z nenavadno toleranco. Izmed sto petnajstih "mansabdarev," to se pravi, vojaških poveljnikov, katerih imena so znana, je bilo eno in petdeset Indijcev. Njegova prva žena je bila indijskega rodu, neka druga pa je baje bila kristjanka. Ta verska toleranca ga je naposled navdala z dvomi o nezmotljivosti podedovane vere in sledeč nasvetu svojega prijatelja Abdula Fazla je uvedel državno religijo, osnovano na prirodnem opazovanju, v katero je sprejel, kar je smatral za najboljše v vseh znanih verah. Sonce je v tej veri bilo predstavnik svetovnega božanstva, ki preveva in daje življenje vesolstvu. Kako globoko so ti nauki zašli v množice, je pač drugo vprašanje, zakaj zdi se, da so ponekod njega smatrali za sonce in ga obožavali.

Akbar je umrl leta 1605, star tri in šestdeset let. Pokopan je v veličastnem mavzoleju v Sikandri, blizu njegovega glavnega mesta Agre. V Indiji smatrajo to mesto še danes za svetišče.

Izmed njegovih naslednikov je bil Šah Džahan tisti, ki sicer ni razširil mongolske oblasti, ampak je pridobil svojemu imperiju največji sijaj. Ustanovil je sedanje mesto

Delhi, ki ga mohamedanski prebivalci še vedno imenujejo šahdžahanabad. Tam je tudi postavil glasoviti pavov tron. Najrajši pa je prebival v Agri, kjer je dal zgraditi čudež indijske arhitekture, takozvani Tadž Mahal.

PROPAD MOGULOV

Šah Džahan je imel štiri sinove, ki so se še ob njegovem življenju med seboj bojevali za prvenstvo. Z izdajstvom in nasilstvom je zmagal Aurangzeb, ki je vladal od leta 1658 do 1707. On je premagal neodvisne sultane v Dekanu in razširil svojo oblast do skrajnega juga. V tem času je mongolski imperij dosegel največji obseg. Toda bilo je kratkotrajno. Še preden je umrl, sta se ustanovili dve neodvisni indijski državi, a takoj po njegovi smrti so nekatere druge razglasile svojo neodvisnost.

Z njegovo smrtjo leta 1707 je začel mongolski imperij rapidno propadati. Deset vladarjev, ki so mu sledili, ni zapustilo v zgodovini nič trajnega. Leta 1739 je perzijski šah Nadir vdrl v Indijo in odpor je bil tako slaboten, da je preplaval deželo kakor povodenj. Mesto Delhi je do dobrega oplnil in odpeljal zaklade v Perzijo. "Veliki Mogul" je bilo po slej le še ime brez vsebine. Stvarna oblast je prišla v roke mohamedanskih dvorjanov in generalov, ki so si iz imperija izrezavali svoja osebna kraljestva, dokler se ni angleška oblast postavila nad vse. Zadnji izmed mogulov je bil Bahadur Šah, ki se je leta 1857 združil z rebeli in je bil zato izgnan v Burmo. Tako se je tudi stvarno končal mogulski imperij, ki je trajal tristo trideset let in je v britski Indiji zapustil petdeset milijonov mohamedancev.

Toda to je drugo poglavje.

Fantek je nastavlil past za ptiče. Sestrici se je to zdelo pregrešno in okrutno. Izprva se je jokala, pozneje je pa mati opazila, da je zopet dobre volje. Vprašala jo je, zakaj je vesela. Deklica je odgovorila:

"Molila sem, da bi se bratec poboljšal."

"In kaj še?" je vprašala mati.

"Molila sem, da se ne bi noben ptič vjel v nastavljeno past."

"In kaj še?"

"Potem sem šla in sem razbila past na drobne kosce."

Julkina zmota

E. K.

27.

JULKA SE JE NAJEDLA, navozila, užila najnovejšo filmsko komedijo, večerjala, kjer so imeli sladko vino in vse je bilo tako dobro, tako krasno kakor že dolgo ne, morda kakor še nikdar ne. Niti družbe ni pogrešala, kajti njene misli so bile tako vesele, da se je z njimi lahko pogovarjala in dobila od njih vse zadoščenje. Tako dobro se je počutila, da bi bila kar zaplesala.

Ha! — To bi bilo nekaj. Kakor dolgo že ni plesala? Deset let? Sto let? . . . Le zato, ker Lipman ne pleše. Ali ni bila neumna? V vsakem nočnem klubu imajo godbo, povsod je pod gladak, pari se vrte—stari in mladi, vrte in skačejo in pregibajo ude kakor eksotični akrobati . . . Morda ni bilo le zaradi Lipmana, ampak sedanjih plesov se nikdar ni učila in če bi se enega navadila, prihodnjič to že ne bi zadostovalo, ker prihajajo vsak dan s kakšno novostjo, vedno bolj zamotano, vedno bolj tujinsko. Res, na tihem si mora priznati, da se je bala; osmeši se, če ne vjame koraka in plesalec bi gledal, da se je čim hitreje iznebi.

Danes se ne boji. Ničesar se ne boji. Odprla so se velika vrata, dolgo zaklenjena in zapahnjena in tam je vhod v paradiž. Gospa Hickney pride na njeno zabavo in jo povede preko praga tistega sveta, po katerem je koprnela kakor potnik v puščavi po kaplji vode, kakor slepec po enem trenutku jasnega vida. Česa naj bi se še bala? Plesati se ji hoče in plesala bo . . .

Eh—kaj! Saj je videla v klubih druge dame, ki so prihajale same in nihče se ni spotikal, nihče se ni čudil. Časi so se izpremenili, odkar je bila majhna punčka in ji je mati pletla kito. Kite so odrezane in vse, kar je bilo v zvezi z njimi, je v ropotarnici. Če je žena žejna, gre pit, če se ji ljubi plesati, gre plesat in nikomur ni odgovorna za to . . .

Plačala je in dala natararju napitnino, kakršno je dajal Lipman. Vstala je. Prijela je za mizo. En trenotek je bilo kakor da se ji vrti v glavi. Toda hitro je minilo. Ko je odhajala, se njenemu koraku ni nič poznalo. Pri garderobi ji je dekle pomagalo z ogrtačem in Julka

se je smejala. Nobenega posebnega vzroka ni imela za to, le dobro se ji zdelo. Pri izhodu je vratar zažvižgal na piščalko in zaklical: "Avto gospe Lipmanove!"

Tudi on—kakor vsi drugi—je dobil kneževsko napitnino. In Julka se je še vedno smejala. Tako se živi. Za to je bila rojena. Ali je res, da je prišla na svet v navadni meščanski, da ne pravi, delavski hiši? — To je moralo biti v kakšnem prejšnjem življenju; saj pravijo, da se človek vedno vrača na ta svet in da vsakdo živi na stotine življenj; če umrje in se zopet rodi, se bo to moralo zgoditi tam gori, kjer ni nobenega blata in se od vsega začetka blešče dijantanti in zlato. Tako je menda urejena pot; prehodila je že vse nižave, zanaprej bodo njene le višave.

Pa kdo bi zdaj mislil na smrt in bodoča življenja, ko je sedanje lepo in si je pravkar osvojila novi svet . . .

John je ustavil avto pred vhodom in odprl zadnja vrata, da je vstopila in sedla, potem jih je spretno zaprl.

"Ali veste, kje je klub 'Rio Grande'?" je vprašala.

"Naravno," je odgovoril.

"Torej tja!"

Zakaj je dejal "naravno?" Ali pozna ta človek vsak kot v metropoli? — Tedaj se je spomnila, da je služila pri Biltmornovih in jih je gotovo moral voziti v vse take "odlične" kraje. In nenadoma se je opogumila za vprašanje, ki jo je bilo mučilo ves čas, pa ga ni mogla spraviti z jezika.

"Ali je res, da se je hotelo Biltmornovo dekle poročiti z vami?"

Nekaj časa je John molčal. Potem je poltiho dejal:

"Zdi se, da ve to pol mesta, dasi nisem nikdar govoril o tem."

"Ni treba, da bi vi govorili. Take reči pridejo na dan, ne dajo se skriti. — Torej je res. Tudi če bi sedaj tajili, bi vedela, da je res. Pa povejte mi vendar, zakaj je niste vzeli? Ali je tako grda?"

"Nasprotno; vsi vedo, da je čedno dekle."

“Če je, zakaj pa ste se tedaj branili? Zakaj je niste poročili?”

“Kako bi mogel? Tako ne more mož varati dekleta.”

“Varati? Zakaj varati?”

“Moral bi jo pustiti v misli, da jo ljubim, pa je ne. To se pravi—”

“Aha—”

“Ne mislim reči, da jo sovražim, ali da mi je zoprna. Vedno je bila vljudna in nič slabega ne vem o njej. Ampak na ta način ima človek lahko sto in tisoč ljudi rad. To ni ljubezen.”

“In vi mislite, da je brez tiste romantične ljubezni zakon nemogoč?”

“Ne vem, ali mora biti romantična, toda vsekakor mora biti ljubezen. To je pač naravno. Saj je zakon le posledica ljubezni.”

“Ah—. Tako pa ne mislijo vsi ljudje.”

“Ne vem, kako mislijo drugi.”

“No—pa dobro. Ljubezen mora biti. Ali pa ni mogoče, da pride ljubezen pozneje? Vzela bi se bila, živela bi skupaj, lepo bi vama bilo, dobro bi se imela; kaj drugega bi moglo nastati iz tega kot ljubezen?”

“Po mojem mnenju se ni zanašati na to. Če ni ljubezni pred poroko, je malo verjetnosti, da pride pozneje. — Toda jaz vas dolgočasim.”

Izmuzniti se hočeš, fante, je pomislila Julka. V zagati si pa bi rad končal. Glasno pa je odvrnila:

“Mene ne morete dolgočasiti. Rada bi razumela človeško srce . . .”

Malo da se ni glasno nasmejala. Odkod so ji prišle te besede v usta? Kje jih je čitala? — Nekje jih je morala čitati, kajti zaveda se, da se nikdar odkar je živa, ni zanimala za proučevanje src. Navidezno resno je nadaljevala:

“Morda sem zelo kratkovidna. Ali imate drugo dekle? Seveda, če vam je nerodno, vam ni treba odgovarjati.”

Komaj da se je opazilo, se je nasmehnil.

“Nič mi ni nerodno. Nimam ga. Poznam jih pač dosti, z nekaterimi sem prijatelj. Ampak o nobeni ne bi mogel reči, da je moje dekle.”

“Ali ni to čudno?”

“Zakaj?”

“Ker ste dorasel.”

“Zato?” je vzkliknil in v njegovem glasu je bilo resnično začudenje. “Leta menda nimajo nič opraviti z ljubeznijo.”

“Vi ste čudak . . .”

Avto se je ustavil.

“Tukaj smo, gospa.”

Odpri ji je vrata in izstopila je.

“Popolnoma sem pozabila, da morate biti trudni, če ne od drugega, od večnega čakanja. Jaz se zabavam, vi pa ves čas samevate. Lahko greste domov in jaz si vzamem taksi.”

“Name se vam ni treba ozirati; šofer je vaju čakaja. Razen če—”

“Če?”

“Če ukazujete, naj odpeljem avto.”

“O! — Mislite, če bi hotela ostati sama. — Ne, mislila sem res le na vaš počitek. Torej lahko počakate. Dolgo sploh ne mislim ostati.”

John se je poklonil in odpeljal avto, ona pa je vstopila.

Ko jo je vrhovni natakarkar privedel do mizice med palmami in položil cenovnik jedil in pijač pred njo, je dejal:

“Gospod Lipman je že odšel.”

“O! — No — to nič ne de.” Prisiljeno se je nasmehnila. “Torej sem za enkrat obsojena na samotarstvo . . . Ali je kaj rekel, kam da gre?”

“N-ee.”

Julka ni opazila, da se je skoraj ugriznil v jezik kakor da je povedal že več kot je hotel. Vrhovni je pomignil natakarkarju in se poklonil. Naročila je mešano pijačo in majhen pri-grizek in ko je natakarkar odšel, se je začela ozirati po dvorani. Par poklicnih plesalcev se je produciralo z novim, silno zverženim plesom. Če bi morala posnemati to, bi bila izgubljena po prvem koraku. Par neizmerno počasnih stopinj, podobnih drsanju, nato dva visoka skoka, potem čudno, hitro cepetanje; plesalec potegne plesalko z divjo kretnjo k sebi in takoj nato jo odrine pa bezlja, mahajoč z rokama, v nasprotno smer; naenkrat sta zopet skupaj, ne da bi gledalec razumel, kako se je to zgodilo in zdi se, da se sujeta in vrtita vsak okrog samega sebe; nenadoma jo on dvigne, potem jo spusti na tla, jo prime za noge in vrtil po podu . . .

In Julki se zazdi, da se vrtil vsa dvorana pred očmi. Naenkrat zadoni viharen aplavz, plesalca sta na nogah in se priklanjata na vse strani . . . Natakarkar ji prinese, kar je naročila in dvorana se polagoma ustavlja in naposled res ustavi. Misli v glavi so se ji pa še vedno mešale.

Ali je bilo lepo, kar je gledala? Ploskali

so, vsi so ploskali. Torej mora to res biti umetnost. Pogledala je na spored. Bilo je nekakšno menda špansko ime, katerega ni mogla izgovoriti. Najbrže bodo to zdaj povsod plesali. In kako naj bi se ona vedla, če bi bil napovedan tak ples in bi plesalec prišel ponjo?

V njenem novem svetu so vsakovrstne nove zahteve, na katere še ni mislila. Jasno je, da je ples le za ljudi, ki imajo dosti časa, kajti zdaj spoznava, da se tu brez učenja nič ne opravi. Res, res, tudi v tem se kaže razlika med eno in drugo družbo, med tisto, v kateri je doslej bila jetnica in ono, v kateri je sedaj doma . . . Ali bo nocoj sploh mogla plesati? Če bodo vsi plesi podobni, ne bo ves pogum nič zalegel. Poguma ji ne manjka, ne. Danes ji je gospa Hickney obljubila —

Kaj je dejal natak? Da je Lipman bil tukaj? — Da, to je dejal. Pa kaj je delal tukaj? Kaj hodi po klubih sam, brez nje?

Eh—kaj! Pijanček je. Če ga noga zanese mimo bara, se ne more premagati, ker je bil vedno tega vajen. Tak je bil, preden sta se seznanila, preden sta se poročila in tak menda ostane vekomaj—amen.

Ho! Ne popolnoma tak. Nekatero manire bo moral odložiti. Vpričo gospe Hickney se bo moral obnašati kakor se spodobi. To je njena naloga.

Nenadoma je misel preskočila kakor da je nekaj samostojnega, povsem neodvisnega od njene volje.

Kaj naj mu pove, kadar pride domov? Da je bila pri gospe Hickney, seveda. Ampak to je bilo že davno. Sedaj je polnoč že davno minila in če je kaj ljubosumnosti v njem, bo pač radoveden . . .

Mlad mož v fraku, visok, malce plešast, temne polti se je ustavil pri njeni mizi.

“Ali plešete, gospodična?”

Ne pozna je. Tujec. Pogledala ga je in opazila, da ima prstan z velikim briljantom na roki. Saj je prišla sem plesat. In — hvalabogu, igrali so navaden valček. Tu ni treba nobenih izumetničenih korakov.

Vstala je. Odšla sta v sredo in zaplesala. Nič težkega ni bilo. Ampak tistega velikega užitka, ki ga je pričakovala, ni občutila. Bilo je počasno gibanje, nekoliko obračanja in — to je bilo vse. Enkrat se ji je zazdelo, da jo prižema bolj kot je bilo potrebno in ni ji bilo prijetno. Toda molčala je.

Dolgin je vprašal:

“Ali prihajate pogostoma sem?”

“Včasih. Zakaj?”

“Lepo plešete.”

“Nič posebnega. Valček, to je lahko.”

“Lahko — za vas. Pa ne za vsako. Lahko bi večkrat plesala skupaj.”

Bil je poklon pa je vendar ni veselil.

“Tukaj — ali pa v kakšnem drugem klubu.”

“O! — Jaz se ne morem obvezati. Nocoj sem slučajno tukaj.”

Tujec se je nasmehnil in smehljal se ji je zdel čuden.

“Slučaj se lahko aranžira,” je dejal in jo stisnil.

“Prosim, trudna sem. Odpeljite me k mizi, prosim,” je dejala in naenkrat je bila res silno trudna.

“Kakor želite,” se je njen plesalec poklonil in jo odvedel do mize. Tam ji je pridržal stol in potem vprašal: “Ali smem prisesti? Lahko se kaj pomeniva.”

Strah jo je obšel. Njegovo obnašanje ji je bilo nerazumljivo, a vedela ni, kaj naj bi mu očitala. Pa vendar jo je bilo strah. Komaj je stisnila besede iz grla:

“Žal mi je. Pozno je. Preden ste prišli, sem bila namenjena, da odidem. Zdaj pa moram.”

“Lahko bi odšla skupaj.”

Naposled je razumela. Ali je mogoča taka predrznost? Gledala je vanj kakor da ji hočejo oči izskočiti, usta so se ji odpirala, a dolgo ni mogla dati glasu od sebe. Ko je naposled izpregovorila, ji je zvenelo tuje kot da govori nekdo drugi iz nje.

“Zdi se, da ste v veliki zmoti.”

Dvignil je roko kakor da ji hoče ustaviti besedo, ali pa zanikati, kar je rekla. Toda ona je nadaljevala.

“V zmoti. Ker sem sama, ste menda mislili, da sem prišla iskat — iskat tovarišijo. Pozabili ste, da ne živimo več v srednjem veku, ko se poštena žena ni smela nikjer sama prikazati. Prosim torej, zapustite me.”

“Toda, gospodična . . .”

“Dobro ste videli prstan na moji roki.”

“To nič ne pomeni,” se je nasmehnil.

Prav ta hip se je spomnila podobnega prizora v nekem romanu in je porabila besede, ki jih je bila tam čitala:

“Pozivam vas, da se nemudoma odstrani-

te in me ne prisilite, da pokličem gospodarja in vas izročim roki pravice!"

Bilo je nekoliko deklamatorično, a krepko naglašanje ji je pomagalo, premagati strah, ki jo je tako tresel, da je komaj skrivala trepet. Sprépmljevalec jo je po strani pogledal, zmajal z glavo in zamrmral:

"Dobro igrate. Pa naj bo. Morda bi radi navili ceno, a toliko ni vredno—"

Hotela je zakričati, a grlo se ji je stisnilo kakor da je zadrženo. Medtem je tujec polagoma odkorakal in izginil za špansko steno.

V Julki je vse gorelo, obenem pa ji je bilo kakor da jo kdo poliva z mrzlo vodo. Najrajša bi bila stekla iz dvorane in se kam skrila. V glavi ji je šumelo, v rokah je čutila neznansko slabost, v nogah pa svinec. Popila je, kar je še bilo v čaši in odleglo ji je toliko, da je mogla poklicati natakarkarja. Ta je položil račun na mizo, a ko jo je pogledal, jo je zabrižen vprašal:

"Ali se ne počutite dobro, gospa Lipmanova?"

Odkimala je.

"Nič ni. Malo sem plesala, pa me je utrudilo. Požirek vode, pa bo vse dobro. Prosim, naročite vratarju, naj pokliče mojega šoferja, da mi ne bo treba čakati."

Plačala je račun in natakarkar je odšel. Kmalu se je vrnil, ji prinesel ogrtač iz garderobe in povedal, da je avto pripravljen. Ko je odšla, jo je spremil do vrat.

Na poti domov je molčala. Okno je imela odprto, nočni zrak ji je hladil čelo, tišina ji je mirila živce, polagoma ji je dihanje postalo enakomerno in siloviti sunki v prsah so se polegli. Ko se je avto ustavil pred hišo, je segla v ročno torbico in dala Johnu bankovec. Začuden jo je pogledal.

"Zasluziti ste, bolj kot sami mislite; lahko noč."

V stanovanju se je vrgla na zofo in zaihtela. Nikdar v življenju se ni čutila tako užaljene, tako osramočene in ponižane. Zdelo se ji je, da ne bi bila smela tako končati. Njej je bila nanešena taka sramota, lopov pa je ostal nekaznovan. Do zadnjega trenutka je ostal pederzen in nesramen in namesto, da bi bil pokazal vsaj nekoliko kesanja, ji je še pri odhodu zalučil žalitev v obraz.

Pa vendar ni mogla storiti nič drugega. Da, lahko bi bila poklicala natakarkarja in — in

— kaj? Ali bi mu rekla, da naj telefonira policiji? In izzvala prizor, iz katerega bi se nujno izcimil škandal? Ali naj bi mu bila vrgla kozarec v obraz? Tudi če se ji ne bi bila roka tako tresla, da bi bila brez moči, bi bila to le druga vrst škandala. Nič, nič, nič! Le upornost, gnus in — in — zaničevanje same sebe . . .

Naposled se je izihtela in ni mogla več. Še nekaj časa je poležala. Krč se je polegla, oči so se posušile in misli so opešale. Vstala je in šla pogledat, ali Lipman spi. Želela je, da se ne bi zbudil; vendar pa se je čutila toliko umirjeno, da bi ji bilo vse eno. V drugi sobi pa je opazila list na mizi, ki ni spadal tja. Pogledala je.

"Draga! Klical sem, pa te nisem dosegel. Povedati sem ti hotel, da me ne čakaj. Imam važne opravke — saj veš, kako je z mojim poslom, pa me nocoj ne bo domov. Sladko spi in nič ne skrbi."

Ne skrbi! Kaj bi skrbela? Saj nisi otrok.

Važne opravke . . . Vedno ti važni opravki. Seveda, seveda, s tvojim poslom, ki ga jaz ne razumem in ga menda nikdar ne bom razumela. Konference, barantanja . . . tudi Whitney je nekaj namigaval . . . zakotni posli . . . morda se morajo opravljati po noči.

Eh — kaj! Kaj me briga vse to? Denar ne pada nikomur iz nebes in gospa Hickney vendar pride k nam. Če ne zveš tega nocoj, pa jutri. Morda boš še bolj debelo zazijal, ko ne boš zaspan in na pol pijan. Meni je vse eno, ali prideš domov, ali pa se shajaš s svojimi bratci. Če te ne bi bilo nobeno noč domov . . .

S svojimi bratci . . .

Čudno. Ali so to res same kupčije in sami prijatelji? Ali so tudi prijateljice zraven? Slišala je — kadar pridejo kupci z dežele, da jim kažejo vse zanimivosti velikega mesta, jih na ta način spravljajo v dobro voljo in tako pripravljajo tla za kupčije. Nočni klubi so zanimivi za — kupce z dežele. Vsakovrstne zanimivosti se najdejo za — kupce z dežele.

Ali je bil Lipman sam v klubu, ali je imel s seboj kupce, poslovane tovariše—ali morda tovarišice?

Basta, basta. Vse to so neumnosti. Še tega bi bilo treba, da postaneš ljubosumna in smešna. Dosti je bilo vsega za en večer, dosti in preveč. Ni treba, da še sama prikladaš. Pozabi na to, kar je bilo, skušaj pozabiti, skušaj na vso moč in pozabila boš — kar je bilo. Ni treba,

da bi morala skušati, pozabiti še reči, katerih ni. Lipman pa pustolovščine! Ha! Vedno si se bahala, da imaš dvoje oči v glavi. Lipman in denar, da. Toda Lipman in — ljubezen? Smešno in presmešno! Ljubezen je za Johna, za Johna Briska, ki jo dviga nad milijone. Za Lip-

mana so milijoni. Milijoni iz njegove magične škatlje, iz moje pa čari, ki jih privabi vpliv go-spe Hickney.

Jutri boš slišal in zija in spoznal, koga si poročil. Jutri. Zdaj pa lahko noč . . .

(Nadaljevanje prihodnjic)

Topla Alaska

MARKU TWAINU pripisujejo dovtip o vremenu: "Vsakdo govori o vremenu, nihče pa ne stori ničesar." Teh besed sicer ni ne izrekel, ne napisal slavni humorist, temveč eden njegovih prijateljev, toda legende, ki nastanejo na tak način, so neumrjoče; neštete povesti krožijo še danes po listih in se ponavljajo na radiu in drugod, dasi so tisti, ki so jih prvi sprožili, že davno povedali, da so se hoteli le našaliti, ali pa malo potegniti lahkoverno občinstvo. Ampak to le mimogrede. Danes se ne more več absolutno trditi, da nihče ne stori ničesar z ozirom na vreme. Gozdni pas, ki ga je predsednik Roosevelt priporočal po srednjem zapadu, bo nedvomno vplival tudi na vreme; regulacije velikih rek, ogromni jezovi, ki ustvarjajo umetna jezera in podobna podjetja vplivajo na vreme prav tako kakor je nekdanj vplivalo brezobzirno sekanje pragozdov in izpreminjanje prerij v žitna polja.

Vse to pa je le malenkost v primeri z načrtom, o katerem zadnje čase zopet razpravljajo strokovne revije in društva tehnikov. Če bi se ta projekt izvedel, bi se temeljito izpremenila klima ameriškega severa in tudi vreme ogromnega dela Amerike. Zasnoval je načrt pokojni dr. Charles Steinmetz, veliki elektrotehnik in matematik, ki je prišel mlad iz Švice v Ameriko, kjer so mu zaradi neke telesne hibe izprva hoteli zabraniti vstop. Davno preden je umrl so spoznali, da je tudi v pohabljenem telesu lahko velik duh, kar je skromni Steinmetz dokazal z neštetimi velepomembnimi izumi. Načrt, o katerem govorimo, je bil znan nekaterim njegovim prijateljem, toda po njegovi smrti je obležal med njegovimi privatnimi papirji in je bil pozabljen. Sedaj pa so začeli resno razpravljati o njem.

Kako je to, da je v Rimu in Neaplju sneg skoraj neznan in da navadno uživajo tam to-

plo vreme, kadar v New Yorku zmrzujejo in ne morejo dovolj hitro odkidati snega, ki včasih zadržuje vsak promet, ko pokaže pogled na zemljevid, da je geografska višina enaka za Neapel kakor za New York? Kako, da je Labrador ledena puščava, medtem ko je Anglija rodovitna in obljudena, tako da se je London razvil v velemesto z osmimi milijoni prebivalcev? Kako, da imajo sploh evropski kraji milejše podnebje od ameriških z enako geografsko lego?

Odgovor na to je zelo enostaven in splošno znan: od mehiškega zaliva teče široka struja tople vode proti Evropi, kjer obliva Anglijo in skandinavske dežele, z drugim rokavom pa Francijo. Brez tega naravnega ogrevanja bi bila Norveška enaka najsevernejšim krajem Kanade in Anglija bi se morala šteti srečno, če bi imela enako podnebje kakor Islandija.

Res, da večini potnikov ni prijetno, kadar pride ladja v Zalivski tok in preklinjajo soparo, ki pospešuje morsko bolezen, toda ta sitnost je kratkotrajna, blagoslov, ki ga uživajo prebivalci obmorskih krajev v Evropi pa ni minljiv.

Takih morskih struj je več in med temi je za Ameriko važen Japonski tok. Začenja se blizu Filipinskih otokov, odkoder teče proti severu, vzhodno od Formoze in vrste otokov, ki sestavljajo Japonsko. Tam se razdeli v dve struji; manjša si najde pot severno od Aleutskih otokov med Ameriko in Sibirijo. Nekaj te vode pride skozi Berinško ožino, toda ne dovolj, da bi kaj prida vplivala na temperaturo. Glavni tok z ogromno maso vode pa ne more skozi ožino, ker ga zajezuje del Alaske, vsled česar se obrne ob obrežju Alaske proti Sitki in Juneau. To je razlog, da so tam luke vse leto proste ledu. Potem se tok obrne proti jugu; dasi teče precej daleč od ameriškega

obrežja, prinašajo vetrovi vendar njegovo toploto Britski Columbijci, državam Washington, Oregon in Kalifornija, in temu imajo ti kraji največ zahvaliti svoje milo podnebje, svoje palme in pomaranče, svoja topla prezimovališča in svoj Hollywood.

Steinmetz se je vprašal, kaj bi se zgodilo, če ne bi bilo Berinške ožine, ki je na najtesnejšem mestu le pet in trideset milj široka. Silna masa gorke vode v Japonskem toku bi sledila začetni smeri proti severu in vzhodu in bi se nujno zlila v Severno ledeno morje. Sedaj ima v Alaski le majhen kos primorja dobiček od te struje, kar smo že prej omenili. Topli vetrovi, ki jih je tok ogrel, zadenejo ob visoko gorovje in silni "večni" led jih ohladi. Če bi struja prišla v Ledeno morje, bi se vse to popolnoma izpremenilo. Masa gorke vode bi raztopila led in skozi Ledeno morje bi se ladjam odprla prosta pot iz Atlantika v Pacifik; tako dolgo iskana, a doslej nemogoča "severo zapadna pasaža" bi bila ustvarjena. Izključeno ni, da bi se pod raztajanim ledom našel doslej neznan kontinent, ali pa vsaj kak velik otok. Vsaj zadnji slučaj je iz raznih razlogov zelo verjeten. Vsa Alaska in severna Kanada bi prejemale toploto iz struje, ki bi jo oblivala in podnebje teh krajev bi se tako izpremenilo, da bi sedanja ledena puščava postala rodovitna in primerna za naselitev milijonov prebivalcev. Ledniki v Grenlandiji bi izginili in po Atlantiku ne bi več plavali ledeni hribi, ki ogrožajo plovbo po vsem severnem delu tega morja.

V teh krajih se pa tudi večinoma "dela vreme" za severno Ameriko. Če bi se ogreli, je jasno, da ne bi dobivali s severa tistih ledenih viharjev, ki so pogostoma strah in trepet Kanade in velikega dela Zedinjenih držav. Alaska bi postala podobna državam ob Pacifiku, ob severni obali bi se odprle luke, razvila bi se mesta in vasi in kar je sedaj ledena pustinja, bi postalo krasna, bogato obljudena dežela.

Steinmetz se je nadalje vprašal, ali bi se te sanje mogle uresničiti in kako. Ker zadržuje morska ožina japonski tok, bi vse to gorke vodovje vdrlo v Ledeno morje, če bi se dovolj razširila, da bi ogromne mase tople struje dobile prosto pot. Prvi hip bi se misel zdela blazna. Toda dela kakor Panamski prekop pričajo, da je stvar tehnično popolnoma mogoča.

Marsikaj, kar se je pred dvajsetimi, tridesetimi leti zdelo nemogoče, se je sedaj uresničilo. Ko so zgradili Brooklynski most v New Yorku, so bili tudi v strokovnjaških krogih prepričani, da je to največ, kar se da na tem polju doseči. Pa je prišel Washingtonov most čez Hudson, pa most čez "Zlata vrata" in drugi, čez zaliv San Franciska in danes komaj kdo dvomi, da bo kdaj zgrajen še daljši.

Seveda ne bi bila razstrelitev ožine malenkost. Vendar pa stvar nikakor ni nemogoča. Globočina ožine je sto osemdeset čevljev, širina pa znaša pet in trideset milj. Po mnenju strokovnjakov bi morala biti približno desetkrat tako široka, da bi se mogla vsa gorka voda vsuti v Ledeno morje. Inženirjev to ne plaši. Moderna tehnika bi bila kos tudi tako veliki nalogi. Edina resna zapreka je — denar. Drugi pomisleki niso prehudi. Žrtvovati bi bilo treba tako zvan Sewardov polotok z mestecem Nome. Toda prebivalstvo v tem kraju je redko in če bi ob novi obali dobilo novo, modernejše mesto, kjer bi prebivanje v vsakem oziru bilo stokrat udobnejše, gotovo ne bi bilo treba mnogo prigovarjanja. Ne le, da ne bi bilo novo mesto zmetano kakor da je veter vrgel eno kočjo sem, drugo tja, temveč bi bilo zgrajeno po načrtu, bi imelo tudi okolico s polji, travniki, gozdovi in vrtovi, ceste in železnice bi ga spajale z drugimi kraji, letalom ne bi bilo treba pristajati na ledu in nobenega razloga ne bi bilo za domotožje po starem mestecu, ne glede na to, da bi menda vpoštevali tudi ogromne koristi, ki bi jih stvar prinesla neštetim drugim sedanjim in bodočim prebivalcem.

Toda denar. — Stroški bi bili kajpada ogromni. Sicer ne bi podjetje veljalo toliko kolikor vojna, vendar pa nekoliko milijard.

Steinmetz je bil socialist in je mislil, da stroški niso glavno vprašanje, kadar gre za splošne koristi človeštva. V družbi, v katero se je on zamišljal, bi se vpraševalo, ali je ta ali ona stvar potrebna in mogoča in če je, bi se delo organiziralo; mislil je, da je za tako podjetje treba veliko duševnega in veliko fizičnega dela, a če je oboje na razpolago, tedaj mora stvar biti izvedljiva. A bil je prepričan, da imamo za to dovolj duševnih sil in dovolj delovnih moči in da bi korist dela bila neprecenljiva, pa se je zato resno lotil načrtov.

Po mnogih letih so jih sedaj izkopali in

razpravljajo o njih. Nihče ne more vedeti, kaj se bo izleglo iz vsega. Danes ali jutri gotovo ne bodo začeli polagati dinamita v ondotne skale. Zdi se, da ima svet sedaj vse druge skrbi. Toda med onimi, ki so pokazali zanimanje za stvar, so zelo resni ljudje in kakor se je mnogo drugih velikih reči odlašalo in spravljal v skrite predale, pa so se naposled

vendar izkopale iz prahu in so se nekdam omalovaževani in zasmehovani načrti izvršili, tako je mogoče, da tudi Steinmetz ni delal svojih velikih načrtov zaman in bo dorasla generacija, ki jih bo vpoštevala in izvršila. Če bi družba bila taka, kakor si jo je zamišljal Steinmetz, menda ne bi bilo treba predolgo čakati na to.

Somalija

Somalija, odokder je zadnje čase prišlo nekoliko vesti o pomembnih angleških zmagah leži v vzhodni centralni Afriki z obalo ob Indijskem morju in Adenskem zalivu. Po površini ima okrog 330 tisoč četvornih milj, prebivalstva pa okrog dva milijona. Razdeljena je v angleško, italijansko in francosko; italijanski del je največji. Ta del leži ob morju, ima pa le majhna pristanišča, od katerih je največje Mukdišu s približno 25 tisoč prebivalcev.

Somalski domačini so dokaj mešano plemo. Stoletja so v deželi živeli črnci, Arabci in njim sorodni narodiči, naseljevali pa so se tudi belokožci v manjšem številu. Nobeni zakoni niso branili mešanih zakonov in tako se je v teku časa iz te mešanice razvil sedanji somalski narod. Večinoma so visoke postav in precej temne polti. Deloma so naseljeni po vaseh in maloštevilnih majhnih mestih, obdelujejo polje, goje tropično sadje in ponekod so mali obrtniki, ki se poslužujejo starinskih metod. Le kjer so belokožci ustanovili nekoliko industrije, osnovane na domačih produktih, hodijo na delo v tovarne. Veliko število prebivalstva je pa še nomadsko, se bavi v živinorejo, konjerejo in z rejo ovac in velblodov, sledi svojim čredam od paše do paše in živi kakor so njegovi pradedje živeli pred stoletji. — Velik del dežele je pa povsem nerodovitna puščava.

Pravijo, da so Somalci vesele čudi in če pridejo do denarja, ga hitro zapravijo. Njihova inteligenca je baje višja od one večine afriških plemen.

Ko je Italija dobila velik kos te dežele, je pričela z veliko propagando za naseljevanje. Uspeh je bil pa nezaten; razen vojaških garnizij je le par tisoč Italijanov v vsej deželi, skoraj izključno po mestih.

Kmalu potem, ko je Italija vstopila v voj-

no, je pričela v Somaliji veliko kampanjo proti Angležem in ko so se ti brez posebnega odpora umaknili, je bilo fašistično časopisje vse polno poročil o velikanskih italijanskih zmagah in napovedovali so skorajšnji poraz Angležev in njih izgon iz vse Afrike. Sueški prekop se je zdel v resni nevarnosti in s tem je bila ogrožena "življenska črta" Velike Britanije. Čitateljem dnevnih listov je znano, kako se je vse to obrnilo, ko se je Anglija dovolj pripravila; kakor v Libiji, so Italijani tudi v Somaliji doživeli celo vrsto katastrofalnih porazov in nevarnost, da izgube tudi Abesinijo, postaja večja od dne do dne.

V francoski Somaliji, ki obsega le dvanajsti del površine italijanske je edino važno mesto Djibuti; prebivalcev šteje komaj okrog dvanajst tisoč, ima pa urejeno luko ob morski ožini med Afriko in južnim robom Arabije in je izhodišče edine železnice, ki spaja glavno mesto Etijopije z morjem. Francozi so dobili ta kos dežele pred 58 leti. Ustanovili so v Djibutiju in v nekaterih drugih mestecih šole, katere obiskuje precejšnje število domačih otrok. Kmalu po podpisu sramotnega monakovskega pakta je Mussolini, ki je takrat imel še zelo dolg jezik začel naznanjati svojim črnosrajčnikom, kaj vse bo zahteval od Francije. Napovedoval je, da bo dobil Nico, Korziko, Tunizijo in Djibuti. Sedaj je postal zelo krotak in o teh zahtevah ni nič več slišati. Francija pa se ima za varnost svoje afrikanske posesti zahvaliti ne sebi, temveč Angliji.

Glavni predmeti somalske trgovine so kože, živina, mira, kadilo, "arabski" gumij in zadnje čase bombaž, sladkor, riž in koruza.

Čitali smo, da sme časnikar v Franciji pisati, kar hoče. — Hm, ampak kaj potem?

NARODNI POZIV K SODELOVANJU ZA IZDANJE SLOV. BESEDNJAKA

Kakor je splošno znano, nimajo sedaj Slovenci niti tu v Ameriki, niti v starem kraju ne angleško-slovenskega, ne slovensko-angleškega besednjaka, čeravno je takšna knjiga nujno potrebna in nadvse koristna slehernemu človeku med nami. Tako že potreba sama zahteva, da se izda tako narodno delo, ki bo poleg svoje neprecenljive koristnosti predstavljala tudi neminljiv spomenik naši kulturi.

G. Zvonko A. Novak je uvidel to krvavo potrebo, pa se je pred štirimi leti lotil takega ogromnega dela ter doslej že dodelal angleško-slovenski del te knjige od kraja do konca. Zdaj je treba le že denarnih sredstev za tiskanje in vezavo, pa pride ta lepa knjiga na svetlo in med narod. Toda pisatelj sam jih ne zmore. Mi vsi skupaj pa jih. Zato je potrebno sodelovanje vseh Slovencev in ostalih Jugoslovancev v tej deželi in mi, člani Narodnega komiteja za izdaje Novakovega besednjaka, se zategadelj obračamo do vas vseh ter vas prosimo, da sodelujete z nami po svojih najboljših močeh.

K temu sodelovanju pozivamo vsakogar izmed vas posebej, vsa jugoslovanska kulturna, politična, ekonomična in podporna društva pa kolektivno, potem vse slovenske, hrvaške in srbske denarne zavode in seveda tudi vse zastopnike in zastopnice naših časopisov in revij ter prosimo vse, naj nam priskočijo na pomoč v tem našem narodnem prizadevanju s prostovoljnimi prispevki in plačanimi naročili knjige same.

Vsi tisti, ki zmorejo, naj slede zgledu g. Louisa Adamiča, ki je prispeval k tej stvari znesek po \$100.00, in zgledu še nekaterih požrtvovalnih ljudi, ki so darovali slične zneske v ta namen.

Vsi tisti, ki morda ne zmorejo tega, naj slede zgledu gdčne. Ane Kromerjeve in drugih, ki so nepozvani že prispevali v ta sklad z manjšimi zneski. Naša kulturna, politična, gospodarska in podporna društva naj posnemajo brooklynsko, v angleščini poslujoče podporno društvo št. 580 SNPJ ter pošljejo primerne prispevke izdanju te prepotrebne knjige v pomoč.

Vsi tisti, ki si morejo kupiti to knjigo, naj to storijo že sedaj, in zastopniki pa zastopnice naših listov in revij naj se nemudoma

priglasijo za pobiranje prostovoljnih prispevkov in naročil. Knjigi bo cena po \$3.50 in 11c prodajnega davka.

Zgoraj omenjeni, že plačani prispevki in naročila Ameriške bratske zveze (150 izvodov), Slovenske svobodomiselnne podporne zveze (100 izvodov), clevelandske javne knjižnice (3) in drugih predstavljajo dobrih \$900.00.

Besednjak bo vezan v trpežno platno. Vseboval bo nad 45,000 definicij z angleško izgovarjavo in potrebno razlago na več kakor 800 straneh finega knjižnega papirja v velikosti 5½x8 palcev. Priznana sposobnost njegovega pisatelja je najboljšo jamstvo za izvrstno kakovost dela samega. V zvezi s tem je primerno pripomniti, da so taki naši kulturni delavci, kakor so n. pr. Louis Adamič, ki velja za enega najodličnejših ameriških pisateljev v teh dneh, potem znameniti lingvist in profesor na londonski univerzi g. Janko Lavrin in pa ugledni pedagog in vseučiliški profesor g. dr. Pavel R. Radosavljevič v New Yorku, priznali nujno potrebo slovenskega besednjaka in izvrstnost Novakovega dela.

Vsi prispevki in denar za naročila se bodo varno naložili v banko. Pošiljajo pa se naj na sledeče ime in naslov: Mrs. Agnes Novak, 2506 N. Clark Street, Chicago, Illinois.

Za narodni komite za izdaje Novakovega besednjaka:

Louis Adamič, častni predsednik; Etbin Kristan, častni podpredsednik; Dr. John J. Zaverčnik, predsednik; Frank E. Vranichar, podpredsednik; Mrs. Agnes Novak, tajnica-blagajnica; Leo Jurjovec ml., pravni zastopnik; Jurica Bjankini, Joseph Chesarek, L. Christopher, Ivan Zorman, Ludwick Zupančič, komitejevi člani.

Na okrajnem sejmu je nastopal "najmočnejši mož na svetu." Med drugimi točkami je imel na sporedu limono. Z eno roko je stlačil sok iz nje v skodelico in potem zaklical:

"Kdor more iztlačiti iz te limone le še eno kapljico, dobi petdeset dolarjev."

Iz občinstva je stopil možiček na oder, prijel limono in na splošno začudenje iztlačil iz nje nekoliko kapljic.

"To ni nič posebnega zame," je razložil; "jaz sem davkar."

Svilene nogavice

ZDI SE, da pričakujejo ameriško ženstvo hudi časi; v imenu narodne obrambe se bo od njih najbrže zahtevala žrtev — z njihovega stališča velika žrtev. Svilene nogavice so v nevarnosti.

Tiste naše prijateljice, ki niso premlade, da bi se spominjale, vedo, da je bilo nekaj podobnega tudi v času prve "svetovne" vojne. Na mesto svile je takrat prišel v modo "lajl" (lisle), kar v resnici ni nič drugega kot bombaž. Toda v tistih dneh ni bilo preveč stokanja, kajti svila še ni tako splošno zagospodovala na tem delikatnem polju kakor sedaj. Leta 1938 je bilo od vseh v Zedinjenih državah prodanih ženskih nogavic osem in osemdeset odstotkov iz svile. 476 milijonov dolarjev so tega leta dekleta in žene (včasih pa njih možje, očetje ali oboževalci) plačali za 590 milijonov parov svilenih nogavic. To je zadnja statistika pri rokah, a zdi se, da se pozneje ni mnogo izpremenilo.

Zakaj naj bi sedaj bilo drugače? Ali naj se vrnejo tisti "strašni" časi lajla, ko so naše dame, vsaj nekatere, tožile, da jim pavolne nogavice praskajo nežno kožo in jim vise kakor vreče na nogah, ki so se prav nekako v tistih časih osvobodile dolgih kril in začele razodevati svojo lepoto približno tako kakor lica turških bul, ko je Kemal Ataturk ukazal odpravo pajčolanov? Mi navadni moški seveda ne vemo, kakšno trpljenje morajo naše boljše polovice prenašati, če so njih nožice obsojene na bombaž in se le čudimo, da ga vendar še kakšnih dvajset odstotkov ameriških žena rabi. Naš poljedelski oddelek v Washingtonu pa je imel že leta 1938 dober nos in ker je bombaž rastlina, za velik del Amerike celo zelo važna rastlina, se ni posebno čuditi, da se je zanimal zanj.

V prvem začetku ni bila stvar v nobeni zvezi z vojno, temveč le z bombažnim trgov, ki je bil zaradi svetovnih razmer, deloma pa tudi zaradi domačih popolnoma demoraliziran. Razni zunanji trgi so bili zaprti, doma se ni dovolj spečalo, skladišča so bila prenatrpana, cene pa so vsled tega padle, tako da je bil bombaž skoraj brez vrednosti. To je udarilo lastnike bombažnih poljan, majhne seveda bolj kot velike, najbolj pa naravno delavce, ki so iskali dela v teh krajih.

Lahko je razumeti, da so prihajale v Washington pritožbe brez konca in kraja. Poljedelskemu oddelku se je pripisovala odgovornost in od njega se je zahtevalo, da stori kaj. Pa kaj naj bi storil? Poljedelskemu tajniku so pravili, da je leta 1919 od vseh nogavic, kar so jih nosile Američanke bilo dva in sedemdeset odstotkov bombažnih. Toda žene, če jih je kdo vprašal, so odgovarjale, da je to bilo takrat, ker v prodajalnah ni bilo dovolj svile, da pa sedaj ne marajo pavolnih nogavic; res, da so neprimerno bolj trpežne od svilenih, toda kaj to pomaga, če so take, da bi dekleta najraje skrilo svoje noge, če jih mora obuti?

V poljedelskem uradu so se praskali za ušesi. Če bi to bilo v Nemčiji, bi Hitler enostavno ukazal, da morajo vse ženske nositi take in take nogavice; v Ameriki pa to vendar ne gre. Na drugi strani je pa le res, da bi bombažu silno pomagalo, če bi se mogel rabiti za nogavice in če bi jih žene kupovale. Pa so si domislili. Poljedelski oddelek je eksperimentiral s težjimi problemi in mnogo jih je rešil v boju s škodljivimi žužki, z zboljšanjem raznih rastlin, z novo rabo poljskih pridelkov itd., itd. Kaj, če bi se lotili še tega problema: kako izdelati iz bombaža take nogavice, ki bodo ženam všeč, vsaj tistim, ki ne kupujejo toaletnih predmetov le zato, ker so dražji od drugih?

Pa so si res zavihali rokave. Kongres je dovolil 60 tisoč dolarjev. Dobila jih je gospodična Ruth O'Brien, ravnateljica gospodinjskega urada. Uredili so popolnoma opremljeno delavnico in tam je začel David H. Young, priznan strokovnjak na tekstilnem polju s svojimi pomočniki poskušati, kako bi se iz navadnega bombaža dala narediti prikupna nogavica. Dve leti so delali. Včasih ni šlo gladko. Včasih se je skoraj zdelo, da ne bo iz vsega skupaj nič; svila je svila, bombaž pa bombaž. Vendar se niso vdali. In naposled so dosegli, kar so hoteli, bombažno nit odlične kvalitete, ki se lahko plete na isti mašini kakor svila. Nova nogavica ni nič podobna oni iz leta 1919 in poljedelski oddelek upa, da bo krasni spol zadovoljen z njo, ker je veliko močnejša od svilene in se tudi kar se lepote tiče, lahko meri z njo. V Youngovi delavnici so izdelali 83 različnih modelov, tako da ne bo manjkalo izbire. Nova pavolna nogavica se prilega nogi,

je več kot dovolj prožna v kolenu in vsled meriziranja ima prikupen soj.

V delavnici so postavili vse mogoče priprave, da morejo preizkušati trpežnost novega izdelka. Roboti praskajo nogavico z žičnimi prsti, drugi jih pregibajo kakor bi se pregibale na nogi, umetna roka jih vlačí in razteza, da se dožene prožnost, drugi aparati preizkušajo moč pletenine. Young in njegovi pomočniki pravijo, da so popolnoma zadovoljni z rezultati.

Vendar se pa niso zadovoljili s preizkušnjami v delavnici. Pravijo, da se mora na živi človeški nogi najbolje pokazati, koliko je novi izdelek vreden. To nalogo je dobila gospodična O'Brien. Osem in šestdeset bolničarskih pripravnic v Garfieldovi bolnišnici v Washingtonu nosi nove nogavice. Vsak večer pride uraden avto pred bolnico in odpelje 136 ženskih nogavic v delavnico gospodinjstva urada. Tam jih operejo in z največjo natančnostjo pregledajo. Bolničarke spadajo med tiste ženske, ki so ves dan — ali pa vso noč — na nogah, ki prehodijo dolge milje po hodnikih, bolniških in operacijskih sobah in vsaj ob tem času ne nosijo nogavic za parado. Drugo jutro se jim oprane in preiskane nogavice vrnejo — do večera, ko pride avto zopet ponje. Doslej — pravijo — so se bolj obnesle kot vsake druge in — kar je menda največ vredno — tudi bolničarke so z njimi baje najbolj zadovoljne.

To pa je le ena stran storije. Druga je ta, da je po neprevidnosti bogov neki Adolf zavlada v Nemčiji in začel uganjati take blazne burke, da ni noben kot na svetu več varen svojega miru in kdor noče postati suženj, mora biti dobro pripravljen. To velja tudi za Zedinjene države, kjer je usoda evropskih dežel od Avstrije do Francije odprla mnogo oči.

Toda kaj ima to opraviti z nogavicami? — Hm, naravnost z nogavicami morda malo, posredno pa mnogo. Svila se navsezadnje ne rabi le za dragocena obutala, ampak še za mnoge druge reči, med temi za padala ali "paračute." Od zunaj — z Japonskega in iz Italije — prihaja vedno manj svile v Ameriko; Kanada je sploh prepovedala uvoz. Padala pa morajo biti zanesljiva in svila je material, ki se je obnesel. Kadar vlada pokupi zalogo, ki jo potrebuje, je veliko vprašanje, ali bo za nogavice sploh še kaj ostalo. In menda tudi za večerne obleke naših krasotic ne.

Nu — kaj pa z umetno svilo, ki je pred nedavnim prišla na trg in za katero so se žene

in dekleta tako trgala, da je komaj mogoče dobiti par takih nogavic v trgovini? O da, nilon (nylon-najlen) izdelujejo — iz vode, premogove smole in zraka, ampak ta produkcija je doslej omejena in le malo je upanja, da se bo v doglednem času popeterila ali pošesterila. Tudi je zelo verjetno, da bo vlada rabila dober del tega produkta za potrebe narodne obrambe. Kar bo ostalo, bo v najboljšem slučaju nadomestilo le neznamen del svilenih nogavic. Poizkuse delajo tudi z drugimi nadomestili; po petih letih eksperimentiranja so izdelali fino nit iz igličevje smole, soli, plina, premogove smole in olja. Izumitelji nameravajo izdelati dva milijona funtov vlakna za šivalne niti, za ribiške mreže in tudi za nogavice. Morda pride tudi rajon, ki se izdeluje iz celuloze bolj v poštev. Težko, da postanejo gumijeve nogavice popularne, namreč ne tiste trdne, ki se rabijo v slučaju nabreklih žil in drugih nožnih bolezni, temveč iz gumijevih mrežic; videti so kakor nogavice za "punčke," pa se tako raztegnejo, da zadostujejo za nogo odrasle žene. Doslej so še zelo drage in nič ne kaže, da postane cena kmalu zmerna.

Po vsem tem je videti, da pride pavola res kmalu v modo in najbrže bo marsikatera žena vesela, da ne bo dobila dragih svilenih nogavic in se bo "morala zadovoljiti" z bombažnimi, ker jih bodo morale tudi druge nositi. Saj jih danes marsikatera kupuje le zato, ker noče biti "slabša od drugih." In če ima ta novi "lajl" res vse tiste lastnosti, ki pravi gospod Young, da jih ima, ne bo nobenega razloga za tarnanje.

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVI IN TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 18. februarja 1941
do 24. marca 1941:

E. K.	5.00
Carniola Tent 1288, Maccabees Cleveland, Ohio	12.00
Frances Candon, Cleveland, Ohio	5.25
Joseph Menton, Detroit, Mich.	1.00
John Krebel, Cleveland, Ohio	2.00
Joseph Kess, Cleveland, Ohio	1.00
Frank Grum, Rock Springs, Wyo.50
Skupaj v tem izkazu	\$26.75
Zadnji izkaz	81.50
Skupaj od 13. dec. 1940 do 24. marca 1941	\$108.25